

บทที่ 3

ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของพรรคประชาธิปัตย์กับเหตุการณ์ทางการเมืองไทย กับบทบาทของนายชวน หลีกภัยสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ประเทศไทยได้นำทฤษฎีและแนวความคิดจากประเทศตะวันตกเข้ามาเป็นแบบอย่างของการปกครองประเทศโดยกำหนดให้“อำนาจทั้งหมดเป็นของประชาชน”¹ ดังนั้นเมื่อผู้นำของประเทศถูกจัดตั้งขึ้น ผู้นำจึงถูกกล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุด เพราะอำนาจที่ได้รับมานั้นเป็นอำนาจของประชาชนทั้งหมดตามระบอบการปกครองที่เรียกว่า “การปกครองแบบประชาธิปไตย” (democracy Regime) การศึกษาในส่วนนี้จึงเป็นการศึกษาบริบททางการเมืองของผู้นำพรรคประชาธิปัตย์ นายชวน หลีกภัย โดยเป็นการกล่าวถึงประวัติความเป็นมา, การเข้าสู่อำนาจ และบทบาททางการเมืองของนายชวน หลีกภัย ในพรรคประชาธิปัตย์ จนกระทั่งสามารถเข้าไปสู่อำนาจสูงสุดในทางการเมืองได้ ดังนั้นในเนื้อหาของบทนี้จึงแบ่งเป็นส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. พรรคประชาธิปัตย์กับบทบาทของนายชวน หลีกภัย

1.1) กำเนิดพรรคประชาธิปัตย์

พรรคประชาธิปัตย์ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 6 เมษายน 2489 ซึ่งเป็นช่วงในสมัยของรัฐบาลปรีดี พนมยงค์(รัฐบาลปรีดี ตั้งขึ้นในช่วง 24 มีนาคม 2489 - 8 มิถุนายน 2489) ในช่วงนี้จัดได้ว่าเป็นช่วงที่เริ่มเป็นประชาธิปไตยพอสมควร เพราะเป็นช่วงที่พลเรือนได้มีโอกาสในการจัดตั้งรัฐบาล งานที่เกี่ยวกับพรรคประชาธิปัตย์จะมีผู้เขียนมากพอสมควร แต่งานเขียนที่แบ่งยุคสมัยได้ชัดเจนที่สุดก็คืองานเขียนของ สังคิต พิริยะรังสรรค์¹ โดยมองการเกิดของพรรคประชาธิปัตย์เป็น 4 ยุค คือ

ยุคแรก เป็นช่วงปี พ.ศ. 2489-2501 เหตุที่นักวิชาการกำหนดบริบทเวลาในช่วงนี้ก็เพราะว่าเป็นช่วงของการเริ่มก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ คือ 6 เมษายน 2489 และได้ดำเนิน

---

¹ แนวความคิดนี้ได้รับอิทธิพลมาตั้งแต่สมัยจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์คือปรัชญาของพวกสโตอิก(Stoics) ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องกฎธรรมชาติและความเสมอภาคของมนุษย์ ดังที่ซีเซโร(Cicero) ได้เคยกล่าวไว้ว่าอำนาจสูงสุดในรัฐหนึ่งๆนั้น ย่อมตกอยู่กับประชาชนทั้งหมดของรัฐ ดูเพิ่มใน อานนท์ อาภาภิรมย์, รัฐศาสตร์เบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2528), หน้า 43

¹ สังคิต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุข พงษ์ไพจิตร, จิตสำนึกและอุดมการณ์ของขบวนการประชาธิปไตยร่วมสมัย (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 99-111.

การทางการเมืองจนถึงปี 2501 ซึ่งเป็นช่วงที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ยึดอำนาจ หลังจากนั้นบทบาทของประชาธิปไตยจึงได้ขาดตอนไป

ในช่วงของการก่อตั้งนี้เป็นช่วงภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช ในฐานะนายกรัฐมนตรีได้ยุบสภาและเปิดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 6 มกราคม 2489 (ก่อนที่รัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 จะประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2489) ภายหลังจากเลือกตั้ง นายควง อภัยวงศ์ สามารถรวบรวมเสียงสนับสนุนในสภาทั้งสมาชิกสภาที่มาจากการแต่งตั้ง และเลือกตั้งได้เพียงพอที่จะตั้งรัฐบาลขึ้น นายควง อภัยวงศ์ จึงเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 31 มกราคม 2489 และต้องลาออกภายในเดือนเศษเนื่องจากแพ้มติในสภาในเรื่องพระราชบัญญัติควบคุมราคาข้าวเหนียวที่เสนอโดยนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์² ภายหลังจากลาออกของนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งมีผลให้รัฐมนตรีทั้งคณะต้องพ้นจากตำแหน่ง ตามบทบัญญัติ ของรัฐธรรมนูญ ได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่สมาชิกสภาส่วนหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยม เช่น เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์, ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, สุวิชัย พันธุเชษฐ, เลียง ไชยกาล, ปรีญา จุฑาภักดิ์, ใหญ่ ศวิตชาติ เป็นต้น จึงเกิดการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการของนักการเมืองกลุ่มนี้ เพื่อให้เกิดการจัดตั้งอย่างเป็นระบบโดยนำเอาพรรคก้าวหน้าของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และพรรคประชาธิปไตยของ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ุ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นก่อนหน้านั้นแล้ว มารวมกัน ประกอบกับนักการเมืองอีกส่วนหนึ่งก่อตั้งขึ้นเป็นพรรคประชาธิปไตย³

ในช่วงนี้ ปรีดี พนมยงค์ ก็ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2489 ซึ่งได้เปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการก่อตั้งพรรคการเมือง จึงเป็นโอกาสของพรรคประชาธิปไตยที่ได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ การก่อตั้งในครั้งแรกนี้ คณะผู้จัดตั้งมี นาย

² กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 61-62.

³ นิโรจน์ ขอบประเสริฐ, "ฝักฝ่ายทางการเมือง : ศึกษากรณีการแบ่งแยกฝักฝ่ายภายในพรรคประชาธิปไตย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 34.

ในการก่อตั้งพรรคประชาธิปไตยขึ้นนั้น กนก วงษ์ตระหง่าน ได้สรุปแนวคิดของรณินดี เศรษฐบุตร์ว่า หลังจากรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ แพ้มติพระราชบัญญัติควบคุมราคาข้าวเหนียวนั้น นายควง มองว่าเป็นการเกิดจากการขาดการรวมกลุ่มที่ดีของพรรคการเมือง จึงทำให้ นายควงได้รวบรวมพรรคพวก (ส่วนใหญ่เป็นพรรคก้าวหน้าและพรรคประชาธิปไตย) ก่อตั้งเป็นพรรคประชาธิปไตยขึ้นมา ดูเพิ่มเติมใน กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 62-63.

ควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นรองหัวหน้าพรรค และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขาธิการพรรคช่วงนี้พรรคประชาธิปัตย์ได้แสดงบทบาทที่สำคัญคือ⁴

-2489 พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคฝ่ายค้านรัฐบาลของนาย ปรีดี พนมยงค์ ในช่วงนี้เกิดเหตุการณ์สวรรคตของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล(รัชกาลที่ 8) โดยนายปรีดี ได้ถูกกล่าวหาว่าอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์นี้ทำให้ต้องลาออกจากตำแหน่งในที่สุด

-สิงหาคม 2489 หลวงธำรงค์นาวาสวัสดิ์ขึ้นตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน ส่วนพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคฝ่ายค้านเช่นเดิม ในช่วงนี้พรรคประชาธิปัตย์ได้มีบทบาทในการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจอีกครั้งในเรื่องภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมทั้งปัญหาทางสังคมและการเมืองได้เพิ่มขึ้น ทำให้หลวงธำรงค์นาวาสวัสดิ์ต้องลาออกเพื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่

-พฤษภาคม 2490 รัฐบาลหลวงธำรงค์นาวาสวัสดิ์ ได้เข้าบริหารประเทศอีกครั้ง แต่ก็ต้องลาออกเนื่องจากถูกทำการรัฐประหารจากพลโทผิน ชุณหะวัณ

-พฤศจิกายน 2490 นายควง อภัยวงศ์รับการแต่งตั้งจากทหารให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ก็ถูกยึดอำนาจจากรัฐประหาร และแต่งตั้งจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ทำให้พรรคประชาธิปัตย์ต้องกลายเป็นพรรคฝ่ายค้านไปโดยปริยาย

-ธันวาคม 2494 รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามทำการรัฐประหารรัฐบาลตนเอง และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ รวมทั้งห้ามการจัดตั้งพรรคการเมืองใดๆขึ้น พรรคประชาธิปัตย์จึงหมดบทบาททางการเมืองลง

(หมายเหตุ :- ช่วงปี พ.ศ. 2490 -2501 นี้พรรคประชาธิปัตย์ดำเนินการทางการเมืองเป็นฝ่ายค้านมาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นจอมพล ป.พิบูลสงคราม และ รัฐบาล จอมเอกถนอม กิตติขจร)

-ตุลาคม 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้าทำรัฐประหาร รัฐบาลของพลเอกถนอม กิตติขจร โดยมีสาเหตุที่สำคัญคือ ความไม่พอใจต่อระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย

⁴ คังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุข พงษ์ไพจิตร, จิตสำนึกและอุดมการณ์ของขบวนการประชาธิปไตยร่วมสมัย, หน้า100-102.

ในช่วงเกี่ยวกับระยะเวลาดูเพิ่มเติมใน ลิขิต ชีวเวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 133. และ สมเกียรติ วันทะนะ, ชนชั้นนำกับประชาธิปไตย ใน 60 ปีประชาธิปไตยไทย(กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการ 60 ปีประชาธิปไตย, 2536), หน้า 72-75

ตะวันตก, ปัญหาฐานะการคลังของรัฐบาล, ปัญหาภัยคอมมิวนิสต์ และปัญหาทางสังคม⁵ ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ได้ปกครองเบ็ดเสร็จ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ในยุคแรกนี้ สังคิต พิริยะรังสรรค์⁶ ได้วิเคราะห์ว่า พรรคประชาธิปัตย์นั้นก่อตั้งขึ้น โดยได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลที่ได้อำนาจมาจากคณะรัฐประหารของพลโทผิน ชุณหะวัณ และถูกบังคับให้ออกในระยะเวลาอันสั้น และถูกบังคับให้ออกโดยคณะรัฐประหารชุดนี้เช่นกัน ทำให้พรรคประชาธิปัตย์มีความเป็นปรปักษ์คัดค้านกับรัฐบาลที่มาจากคณะรัฐประหารในเวลาต่อมา ก็เพราะว่าพรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้รับส่วนแบ่งจากการปกครองของกลุ่มทหารได้อย่างเพียงพอ นั่นเอง

ส่วน นรนิติ เศรษฐบุตร⁷ ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ในช่วงแรกนี้พรรคประชาธิปัตย์มีความขัดแย้งในพรรคมาก ซึ่งเกิดจากความไม่มีระเบียบวินัยของพรรค และความอ่อนแอของพรรคในฐานะองค์กรทางการเมือง เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้รับเลือกตั้งเข้ามาโดยอาศัยชื่อเสียงและบารมีของตนเองตลอดจนกลไกระบบหัวคะแนนในท้องถิ่น โดยมีจำเป็นต้องอาศัยพรรคในการเลือกตั้ง ดังนั้นการรวมตัวของพรรคจึงเกิดขึ้นเพื่อต่อรองผลประโยชน์ และเพื่อตำแหน่งสำคัญทางการเมืองในคณะรัฐบาล การขัดแย้งได้นำไปสู่การแตกแยกที่สำคัญๆ คือ⁸

1. ในปี 2489 นี้ นายเลียง ไชยกาลได้นำสมาชิกพรรคจำนวน 16 คนออกไปตั้งพรรคประชาชนเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2489 สาเหตุเกิดจากความขัดแย้งกันในพรรคเกี่ยวกับตัวบุคคลที่พรรคจะส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้งซ่อมที่จังหวัดสมุทรปราการแทนที่นายดิเรก ชัยนาม เนื่องจากนายดิเรก ลาออกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ และส.ส.จังหวัดสมุทรปราการเพื่อไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศอังกฤษ

2. ในปี 2491 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตหัวหน้าพรรคก้าวหน้าและเลขาธิการพรรคคนแรกได้ลาออกจากพรรคเนื่องจากไม่พอใจที่พรรคประชาธิปัตย์สนับสนุนให้เพิ่มเงินเดือน ส.ส. และต่อมาในปี 2518 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชก็ได้จัดตั้งพรรคกิจสังคมขึ้นโดยมีนายใหญ่ ศวิตชาติ และนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ เข้าร่วมสมทบในฐานะผู้ก่อตั้งด้วย

⁵ วิวัฒน์ เอี่ยมไพวัลย์, ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527). หน้า 70.

⁶ สังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุข พงษ์ไพจิตร, จิตสำนึกและอุดมการณ์ของขบวนการประชาธิปไตยร่วมสมัย, หน้า 101.

⁷ นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 123.

⁸ "46ปีแห่งการต่อสู้บนเส้นทางอันคดเคี้ยวของพรรคประชาธิปัตย์และระบอบประชาธิปไตยไทย," มติชนสุดสัปดาห์ 12,608 (17 เมษายน 2535) : 27

ยุคที่สอง (พ.ศ.2511-2519)

ยุคนี้เป็นยุคที่พรรคประชาธิปัตย์กลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองอีกครั้งหลังจากถูกครองอำนาจโดยระบอบเผด็จการของทหาร(2491-2511) แต่หลังจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม จอมพลถนอม กิตติขจรก็ได้ขึ้นสู่อำนาจนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง จนถึงปี 2511 รัฐธรรมนูญจึงประกาศใช้ และเกิดร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองเมือง 15 ตุลาคม 2511 เพื่อให้มีการเตรียมการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2512ทำให้เวทีทางการเมืองเป็นของประชาชนอีกครั้งหลังจากเข้าสู่ยุคเผด็จการเป็นเวลานานสิบปี ในช่วงนี้มีสาระสำคัญทางการเมืองคือ

- ธันวาคม 2506-มีนาคม 2512 รัฐบาล2 ของจอมพลถนอม กิตติขจร ขณะการเลือกตั้งและได้รับการแต่งตั้งจากประธานสภาว่างรัฐธรรมนูญ และสิ้นสุดลงหลังการเลือกตั้ง 10 กุมภาพันธ์ 2512

-มีนาคม 2512-พฤศจิกายน 2514 รัฐบาล3 ของจอมพลถนอม กิตติขจร โดยพรรคสหประชาไทยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง คือได้ 76 ที่นั่ง แต่พรรคประชาธิปัตย์ได้ 57 ที่นั่ง จากจำนวน ส.ส. ทั้งหมด 219 คน ทำให้พรรคประชาธิปัตย์ต้องเป็นฝ่ายค้านอีกครั้ง

-พฤศจิกายน 2514-ธันวาคม 2515 จอมพลถนอม ได้ยึดอำนาจปกครองตนเอง และมีการประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร ยกเลิกพรรคการเมืองและรัฐธรรมนูญ

-ธันวาคม 2515-ตุลาคม 2516 รัฐบาลจอมพลถนอมได้เข้าบริหารประเทศ แต่ได้สิ้นสุดลงในเหตุการณ์มหาวิปโยคจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

-ตุลาคม 2516-มกราคม 2518 รัฐบาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เข้ามาบริหารประเทศ และให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 26 มกราคม 2518

-กุมภาพันธ์ 2518 -มีนาคม 2518 ครั้งนี้พรรคประชาธิปัตย์ได้มีโอกาสจัดตั้งรัฐบาลอีกครั้งภายหลังชนะการเลือกตั้งเป็นอันดับหนึ่งโดยได้คะแนนเสียงจำนวน 72 ที่นั่ง ในขณะที่พรรคธรรมสังคม พรรคชาติไทย พรรคเกษตรสังคม และพรรคกิจสังคม ได้ที่นั่งเป็นลำดับถัดมา พรรคประชาธิปัตย์ได้ร่วมกับพรรคเกษตรสังคมจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างน้อยโดยมีเสียงสนับสนุน 91 เสียง ไม่เกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวน ส.ส.ทั้งหมด จึงไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรในวันแถลงนโยบาย

-เมษายน 2519 - กันยายน 2519 เลือกตั้งครั้งใหม่ พรรคประชาธิปัตย์ได้ที่นั่ง 114 ที่นั่ง ทำให้ได้รับการจัดตั้งรัฐบาลโดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมทย์ แต่ก็ได้ลาออก และก็ได้ตั้งรัฐบาลชุดใหม่ จนถูกคณะปฏิรูปการปกครองยึดอำนาจ พรรคประชาธิปัตย์จึงต้องหมดบทบาทไป ทำให้การเมืองในช่วงนั้นได้ตกอยู่กับอำนาจของทหารอีกครั้ง

ในยุคที่สองนี้พรรคประชาธิปัตย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงภายในพรรคเป็นอย่างมาก เพราะมีคนรุ่นใหม่ ๆ เข้ามา ทำให้ภายในพรรคประชาธิปัตย์เริ่มมีการขัดแย้งกันอีกครั้งโดยมีการแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งสรุปได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่มีแนวความคิดยืนหยัดอยู่กับนโยบายดั้งเดิมของพรรคประชาธิปัตย์ กลุ่มนี้ไม่ได้หมายถึงคนเก่าคนแก่ของพรรคแต่อย่างใดเพราะมีคนหนุ่มรุ่นใหม่ปะปนอยู่ด้วยไม่น้อย ที่แรงขึ้นมาเวลานี้เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์แนวความคิดดั้งเดิมคือ กลุ่มที่เรียกว่า กลุ่ม กทม.⁹

กลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่มีลักษณะอนุรักษนิยม คือไม่ยอมรับการกระทำใดๆที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง ซึ่งคนกลุ่มนี้มองว่าเป็นความวุ่นวายทางการเมืองหรือนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิดดั้งเดิมของสังคมไทย บุคคลที่สำคัญของกลุ่มนี้ได้แก่ ชรรถนุญ เทียนเงิน, สมัคร สุนทรเวช, สมบุญ ศิริธร, ส่งสุข ภัคเกษม, มงคล สิมะโรจน์, อนุสรณ์ ทรัพย์มณี และ พ.ต.ต.ประสงค์ มัชฌิมานนท์ ฯลฯ กลุ่มนี้จึงได้ชื่อว่าเป็นกลุ่ม “ฝ่ายขวาของพรรค”¹⁰

กลุ่มที่ 2 คือพวกกลุ่มเสรีนิยม เป็นกลุ่มที่ออกจะมีความคิดก้าวหน้าพอสมควรและขัดแย้งกันโดยตลอดกับกลุ่มแรก นับว่าเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากพอสมควรในพรรค เพราะคนในกลุ่มสามารถยึดกลไกการบริหารในพรรคได้มากพอกับกลุ่มแรก ซึ่งในบางครั้งสามารถโน้มน้าวหัวหน้าพรรคให้มีความคิดอ่อนอ่อนมาเข้าข้างได้¹¹

กลุ่มนี้จึงรู้จักกันในนาม “กลุ่มหนุ่ม” หรือ “กลุ่มปีกซ้าย” ของพรรค ซึ่งมีความคิดก้าวหน้าไปในเชิงเสรีนิยมดังนั้นจึงมีความขัดแย้งกับกลุ่มแรกมาโดยตลอด แต่ในกลุ่มนี้ก็ยังคงแบ่งย่อยออกเป็น 2 กลุ่มคือ¹²

1. กลุ่มของนายดำรง ลัทธพิพัฒน์ ซึ่งในเวลานั้นเป็นเลขาธิการพรรค กลุ่มของนายดำรงส่วนใหญ่จะเป็นพวกนักวิชาการ เช่น ดร.เจริญ คันธวงศ์, ดร.กมล สมวิเชียร, ดร.พิสิษฐ์ ภัคเกษม

⁹ กำแหง ภริตานนท์, “หนทางอันคดเคี้ยวของรัฐบาลสามัคคี 4 พรรค,” ประชาธิปัตย์ (2 พฤษภาคม 2519) : หน้า 5. อ้างแล้วใน นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว, หน้า 124.

¹⁰ ตังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุข พงษ์ไพจิตร, จิตสำนึกและอุดมการณ์ของขบวนการประชาธิปไตยร่วมสมัย, หน้า 104-105.

¹¹ นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว, หน้า 125.

¹² ตังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุข พงษ์ไพจิตร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

2. กลุ่มของนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ รองหัวหน้าพรรค ซึ่งสมาชิกในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคนในวัยหนุ่มสาวและเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากต่างจังหวัด เช่น ชวน หลีกภัย, ชุนทอง ภูมิวิเตือน, บัญญัติ บรรทัดฐาน, วีระ มุสิกพงษ์, พรรณทิพา วัชรโบล, อำนวย สุวรรณคีรี และ สัมพันธ์ ทองสมัคร เป็นต้น กลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างมีความเหนียวแน่นพอสมควร เพราะมีฐานสนับสนุนจากผู้แทนราษฎรจังหวัดภาคใต้

กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มกลางๆ คือบางครั้งบางปัญหาที่เข้ากับกลุ่มแรกหรือกลุ่มสองได้ และบางครั้งก็เข้ากันไม่ได้ ซึ่งบางทีดูไปแล้วก็เข้าลักษณะคอยดูจังหวะ ไม่มีการยื่นหยัดอะไรให้แน่นอน แต่มีอยู่หลายกรณีเหมือนกันที่กลุ่มที่สองได้คนในกลุ่มนี้เข้าไปคอยขวางกลุ่มแรก ไม่ให้เหิมเกริม¹³

กลุ่มนี้จะไม่มีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน จึงไม่ค่อยมีแนวทางที่ชัดเจน แต่ก็มีความคิดในการที่จะประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในพรรคสมาชิกกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดกรุงเทพ เช่น พิชัย รัตกุล, อาคม สรสุชาติ, สนอง ตูจินดา, ชนะ รุ่งแสง, นิธิพัฒน์ ชาลีจันทร์ และไกรสร ตันติพงษ์¹⁴

ในช่วงนี้ นรนิติ ได้วิเคราะห์ถึงปัญหาความขัดแย้งของพรรคประชาธิปัตย์ว่าเป็นลักษณะของผลประโยชน์ คือ มีการขัดแย้งภายในเพราะว่าพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคใหญ่ที่เป็นแกนนำในรัฐบาลผสมจึงเป็นที่สนใจของประชาชนและสื่อมวลชน และเมื่อเข้ามาเป็นรัฐบาลแล้ว ก็มีทั้งอำนาจและหน้าที่ซึ่งให้คุณให้โทษตลอดจนอำนาจประโยชน์ได้หากจะมีการแสวงหา ฉะนั้นการขัดแย้งภายในพรรคเพื่อช่วงชิงตำแหน่งจึงอาจเกิดขึ้นมากกว่าแต่ก่อนตอนที่พรรคฝ่ายค้าน¹⁵ ผลของการขัดแย้งในช่วงนี้ในปี 2519 ก่อนเหตุการณ์รัฐประหารนองเลือดวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นายสมัคร สุนทรเวช, นายสมบุญ ศิริธร และนายธรรมบุญ เทียนเงิน ได้เกิดการขัดแย้งกับกลุ่มนายดำรงค์ ลิขทรัพย์พัฒน์, นายสุรินทร์ มาศดิตถ์, นายชวน หลีกภัย และนายพิชัย รัตกุล ซึ่งหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นายสมัคร สุนทรเวช ได้เข้าร่วมรัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร อันจัดตั้งขึ้นโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ต่อมานายสมัคร สุนทรเวช

¹³ กำแหง ภริตานนท์ อ่างแล้วใน นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว, หน้า 126.

¹⁴ คังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุข พงษ์ไพจิตร, จิตสำนึกและอุดมการณ์ของขบวนการประชาธิปัตย์ร่วมสมัย, หน้า 105-106.

¹⁵ นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว, หน้า 127.

ได้ก่อตั้งพรรคประชากรไทยขึ้นกับนายพิภพ อะสีติรัตน์ เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2522¹⁶

ยุคที่ 3 (พ.ศ.2522-2531)

หลังจากประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของทหารอีกครั้งก็เป็นการอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ทำให้พรรคการเมืองต่างๆต้องลดบทบาทของตัวเองลงรวมทั้งบทบาทของพรรคประชาธิปัตย์ด้วย แต่รัฐบาลของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ก็ต้องสิ้นสุดลงและให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 22 เมษายน 2522¹⁷ ในช่วงนี้มีเหตุการณ์ที่สำคัญคือ

-22 เมษายน 2522 พรรคประชาธิปัตย์แพ้การเลือกตั้ง โดยได้รับเลือกตั้งเป็นอันดับที่ 4 มี 32 ที่นั่งจากจำนวน 301 ที่นั่ง (รองจากพรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย และพรรคประชากรไทย) ในช่วงนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังรักษาการหัวหน้าพรรคอยู่ ซึ่งในวันที่ 26 พฤษภาคม 2522 จึงได้มีการเลือกหัวหน้าพรรคอีกครั้งหนึ่ง โดยครั้งนี้ได้ พ.อ.(พิเศษ)ถนัด คอมันตร์ อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร มาเป็นหัวหน้าพรรค ด้วยคะแนนเสียง 62 เสียง(โดยในขณะนั้นนายอุทัย พิมพ์ใจชน ได้คะแนนมาอันดับที่สอง 52 เสียง และนายชวน หลีกภัยได้มา 51 เสียง) “ในช่วงนี้ของพรรคประชาธิปัตย์ถือได้ว่าเป็นช่วงที่ประสบปัญหาในเรื่องการสรรหาผู้นำพรรคพอสมควร เพราะในช่วงนี้พรรคประชาธิปัตย์ได้ถูกมองจากฝ่ายทหารว่าโอนเอียงไปในแนวทางของลัทธิคอมมิวนิสต์ ทำให้แกนนำของพรรคคนสำคัญ เช่น ดำรง ลัทธพิพัฒน์ จึงไม่อาจเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำพรรคได้ ขณะที่ชวน หลีกภัย ที่ได้กลายเป็นแกนนำของกลุ่ม ส.ส.ภาคใต้ก็ตกอยู่ในกลุ่มก้าวหน้าที่ถูก

¹⁶ “46ปีแห่งการต่อสู้บนเส้นทางอันคดเคี้ยวของพรรคประชาธิปัตย์และระบอบประชาธิปไตยไทย,” มติชนสุดสัปดาห์ 12, 608 (17 เมษายน 2535) : 27.

¹⁷ ช่วงระยะเวลาเปรียบเทียบได้ใน สมเกียรติ วันทะนะ, 60ปีประชาธิปัตย์ไทย, หน้า 74

¹⁷ ศังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุข พงษ์ไพจิตร, จิตสำนึกและอุดมการณ์ของขบวนการประชาธิปไตยร่วมสมัย, หน้า 107-109.

“การเลือกตั้งครั้งนี้ นายชวน หลีกภัย ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ถ้าผมไม่ลงเลือกตั้ง ก็ไม่รู้ว่าจะใครชนะ ผมเองก็พยายามประนีประนอมแล้ว แต่ตกลงกันไม่ได้จึงต้องแข่งขัน” เพราะในขณะนั้นพรรคประชาธิปัตย์มีการขัดแย้งในระหว่างกลุ่มกันมากและหาใครเป็นหัวหน้าพรรคไม่ได้ และผลจากการเลือกตั้งทำให้นายอุทัย พิมพ์ใจชนออกจากพรรคประชาธิปัตย์ในเวลาต่อมา ดูเพิ่มเติมใน นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว, หน้า 132-133

มองว่าเป็นกลุ่มฝ่ายซ้ายของพรรค ส่วนอุทัย พิมพ์ใจชนถึงแม้ว่าจะพยายามหาคะแนนเสียงสนับสนุนจากสมาชิกพรรค แต่เนื่องจากไม่ได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสมัยนั้นจึงไม่ได้รับความนิยม ดังนั้นการนำบุคคลภายนอกอย่าง พ.อ.(พิเศษ)ถนัด จึงเป็นการพยายามที่จะแก้ไขภาพพจน์ของพรรคนั่นเอง¹⁸

-24 พฤษภาคม 2522 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง พรรคประชาธิปไตยจึงเป็นพรรคฝ่ายค้าน

-29 กุมภาพันธ์ 2523 รัฐบาลของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ต้องลาออกเนื่องจากโดนพรรคประชาธิปไตยร่วมกับพรรคฝ่ายค้านอื่นๆ อภิปรายไม่ไว้วางใจ อีกทั้งถูกกดดันจากทหารกลุ่มยังเติร์ก ที่ต้องการให้พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีแทน ซึ่งพรรคประชาธิปไตยก็ให้การสนับสนุนด้วย

-12 มีนาคม 2523-12 มีนาคม 2526 รัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และมีการเลือกตั้งในวันที่ 18 เมษายน 2526 แต่พลเอกเปรมก็ยังได้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง

ในช่วงระยะเวลาที่พรรคประชาธิปไตยมีการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 3 เมษายน 2525 หลังจากที่ พ.อ.(พิเศษ)ถนัด คอมันตร์ หมดวาระลง ทำให้พิชัย รัตตกุล ได้รับเลือกตั้งให้เป็นหัวหน้าพรรค¹⁹ การเลือกตั้งในครั้งนี้เรียกได้ว่าเป็นการกลับคืนสู่พรรคประชาธิปไตยของพิชัย รัตตกุล และสมาชิกในกลุ่มของเขา เนื่องจากพิชัยได้ลาออกจากการกรรมการอำนวยการพรรค และเลิกยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองของพรรคโดยเด็ดขาด นับแต่ พ.อ.ถนัดได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าพรรค การคืนสู่พรรคประชาธิปไตยในครั้งนี้แม้ว่า พิชัย จะยังคงไม่ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนฯ แต่ก็ไม่ได้ถือเป็นเหตุสำคัญที่จะทำให้บทบาทในการเป็นหัวหน้าพรรคต้องด้อยลงแต่อย่างใด เพราะภายหลังจากการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคอีกเพียง 1 ปี ก็จะมีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่ ซึ่งนายพิชัยจะมีโอกาสได้เข้าสู่สภาในฐานะตัวแทนของประชาชน ดังนั้นภายใต้การประกาศเจตนารมณ์อันแน่วแน่ที่จะเข้ารับตำแหน่ง และปราศจากผู้เข้าแข่งขัน นายพิชัยจึงได้รับเลือกจากที่ประชุมใหญ่ ให้เข้าดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคสืบต่อจาก พ.อ.ถนัด คอมันตร์²⁰

-30 เมษายน 2526-5 สิงหาคม 2529 รัฐบาล² ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 การเลือกตั้งครั้งนี้พรรคประชาธิปไตยได้เสียงในสภาผู้แทนราษฎรสูงสุดมากกว่าพรรคอื่นใด คือได้ถึง 100 เสียง แต่ก็ยังมีได้เสียงข้างมากในสภาผู้

¹⁸ นิโรจน์ ขอดงประเสริฐ, "ฝักฝ่ายทางการเมือง : ศึกษากรณีการแบ่งแยกฝักฝ่ายภายในพรรคประชาธิปไตย," หน้า 71-72.

¹⁹ นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปไตย : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว, หน้า 134-135.

²⁰ นิโรจน์ ขอดงประเสริฐ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

แทนราษฎร ดังนั้นพรรคประชาธิปัตย์จึงไม่สามารถให้นายพิชัย เป็นนายกรัฐมนตรีได้ จึงต้องยอมให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี

ในช่วงนี้ความขัดแย้งของพรรคประชาธิปัตย์ได้เกิดขึ้นอีกครั้ง โดยกลุ่มของ พิชัย รัตตกุล ได้แต่งตั้ง พิจิตร รัตตกุล เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแทนที่จะแต่งตั้ง เดโช สวานานนท์ และ เด่น โต๊ะมีนา ทำให้พรรคแตกเป็นสองกลุ่ม นำไปสู่การแยกตัวของ "กลุ่ม 10 มกรา" ที่มี เฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ และ วีระ มุสิกพงศ์ เป็นแกนนำ(ในกลุ่มนี้มีสมาชิกประมาณ 30 คน)²¹

-5 สิงหาคม 2529-28 เมษายน 2531 รัฐบาลของพลเอกเปรม ยุบสภาอีกครั้งหนึ่ง " และมีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 24 กรกฎาคม 2531

หมายเหตุ :-ในช่วงวันที่ 10 มกราคม 2530 พรรคประชาธิปัตย์ได้มีการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคอีกครั้งให้นายพิชัย รัตตกุลได้เป็นหัวหน้าพรรคเป็นครั้งที่สอง แต่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลับส่งผลต่อพรรคประชาธิปัตย์เป็นอย่างมากเพราะจากการแยกตัวของกลุ่ม 10 มกรา จึงทำให้การเลือกตั้งครั้งนี้พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกเพียง 48 คน จากเดิมที่ได้รับเลือกตั้งถึง 100 คน

" การร่วมคณะรัฐบาลครั้งนี้พรรคประชาธิปัตย์ได้โควตารัฐมนตรี 16 ตำแหน่ง และนายพิชัยได้แต่งตั้งนายพิจิตร รัตตกุล บุตรชายให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้นายถวิล ไพรสณฑ์ ออกมาวิจารณ์ในหนังสือพิมพ์รายวันเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2529 ดูใน นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว, หน้า 137

²¹ คังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุข พงษ์ไพจิตร, จิตสำนึกและอุดมการณ์ของขบวนการประชาธิปไตยร่วมสมัย, หน้า 108.

" การยุบสภาครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อกฎหมายลิขสิทธิ์เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร แต่พวกกลุ่ม 10 มกราได้ยกมือคัดค้านร่างกฎหมายดังกล่าว ดูเพิ่มเติมใน คังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุข พงษ์ไพจิตร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 108

ในยุคนี้จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ปี 2522 เป็นต้นมานั้นสมาชิกพรรคในกลุ่มทางภาคใต้เริ่มมีบทบาทขึ้นมาโดยตลอด ซึ่งเปรียบเทียบดังตาราง คือ²²

ตาราง 3.1 เปรียบเทียบจำนวน ส.ส.ของพรรคประชาธิปัตย์แยกตามภาคต่างๆ

การเลือกตั้ง	กรุงเทพฯ	กลาง	อีสาน	เหนือ	ใต้	รวม
พ.ศ. 2522	1	3	9	7	13	33
พ.ศ. 2526	8	2	13	8	25	56
พ.ศ. 2529	16	10	28	10	36	100

จะเห็นได้ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคใต้ได้มีเพิ่มขึ้นเป็นลำดับและมีมากกว่า ส.ส.ของภาคอื่นทั้งหมด นอกจากนี้ ส.ส.ภาคใต้ยังมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งเป็นการเพิ่มจำนวนพันธมิตร ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับกลุ่มหัวหน้าพรรค พิชัย รัตตกุล ซึ่งเป็นที่เชื่อว่า การที่พิชัย สามารถเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำพรรคได้นั้นเป็นเพราะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่ม ส.ส.ภาคใต้อย่างแข็งขัน รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ดร.พิจิตต รัตตกุล (บุตรชายของ พิชัย รัตตกุล) กับสมาชิกในกลุ่ม ส.ส.ภาคใต้ เช่น บัญญัติ บรรทัดฐาน, สุเทพ เทือกสุบรรณ เป็นต้น ความรวมตัวที่เหนียวแน่นของกลุ่มภาคใต้นี้ ทำให้กลุ่มที่ขาดพลังต่อรองไม่สามารถที่จะอยู่กับพรรคได้เช่นกัน เช่นกลุ่มของ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ที่เกิดความขัดแย้งส่วนตัวกับสมาชิกกลุ่มภาคใต้บางคน เช่นสุพัตรา มาศดิตถ์, บัญญัติ บรรทัดฐาน เพราะเกิดจากความไม่พอใจของ ร.ต.อ.เฉลิม ที่ไม่ได้รับการยกย่องและเชื่อถือจากพรรคจากกลุ่ม ส.ส.ภาคใต้เท่าที่ควร

แต่ในกลุ่มของ ส.ส.ภาคใต้เองก็มีการขัดแย้งเช่นกันในช่วงที่ พิชัย รัตตกุลยังดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคในสมัยรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เพราะหลังจากที่พิชัยได้แต่งตั้งสมาชิกพรรคเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทำให้ ส.ส.ที่ไม่ได้รับตำแหน่งเกิดความไม่พอใจ โดยกลุ่มที่เด่นชัดก็คือ กลุ่มของวีระ มุสิกพงศ์ ส่วนอีกกลุ่มเป็นพวกที่ได้รับตำแหน่งในขณะนั้น เช่น บัญญัติ บรรทัดฐาน, สุเทพ เทือกสุบรรณ ส่วนชวน หลีกภัยนั้นไม่ได้มีท่าทีในการสนับสนุนฝ่ายใดอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของชวน เองที่พยายามสร้างภาพพจน์ให้ปรากฏว่าเป็นผู้ที่ไม่นิยมการแบ่งพวกแบ่งเหล่า มีความประนีประนอมสูง และไม่เผชิญหน้ากับความขัดแย้งโดยตรง ประกอบกับการที่ชวน ไม่ได้เกี่ยวข้องกับแวดวงของความขัดแย้งโดยตรง (เพราะในขณะนั้นชวน หลีกภัย ได้ขอสละสิทธิ์ในการรับตำแหน่งรัฐมนตรี จึงเลี่ยงไปรับตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรแทน) ทำให้ชวน ไม่ตกอยู่ในกลุ่มที่ต้องถูกต่อต้านว่าให้การสนับสนุน

²² นิโรจน์ ขอดคงประเสริฐ, "ฝึกฝายทางการเมือง : ศึกษากรณีการแบ่งแยกฝักฝ่ายภายในพรรคประชาธิปัตย์," หน้า 73-74.

ฝ่ายหัวหน้าพรรค ชวนจึงมีบทบาทในฐานะของผู้ที่พยายามไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใน ขณะที่สมาชิกพรรคที่ติดตามชวนจากภาคใต้ให้การสนับสนุนแก่ พิชัย รัตตกุลอย่างชัดเจน²³

ยุคที่ 4 (พ.ศ.2533- ปัจจุบัน)

การเลือกตั้งในวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 เกิดขึ้นหลังจากการยุบสภาของพล เอกเปรม ดิณสุลานนท์ ซึ่งผลการเลือกตั้งมีดังนี้

ตารางที่ 3.2 การจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้งวันที่ 24 กรกฎาคม 2531²⁴

พรรคร่วมรัฐบาล		พรรคฝ่ายค้าน	
ชาติไทย	96	เอกภาพ	62
กิจสังคม	54	ประชากรไทย	31
ประชาธิปไตย	48	ปวงชนชาวไทย	17
ราษฎร	21	พลังธรรม	14
สหประชาธิปไตย	5	เสรีนิยม	3
มวลชน	5	พลังสังคมประชาธิปไตย	1
รวม	229	รวม	128

การเลือกตั้งในวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 พรรคชาติไทยได้เสียงข้างมากคือ 96 เสียง ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์จากเดิมที่เคยได้เสียงเข้าสู่สภาถึง 100 เสียงก็เหลือเพียง 48 เสียง สาเหตุที่เกิดความตกต่ำของพรรคประชาธิปัตย์ในช่วงนี้เกิดจากสาเหตุที่สำคัญคือ ส่วนหนึ่งเกิดจากความขัดแย้งกันเองภายในพรรคประชาธิปัตย์ ทำให้กลุ่มต่างๆภายในพรรคแตกกลุ่มและลาออกไป เช่น กลุ่ม 10 มกรา ของนายวิระ มุสิกพงศ์ หรือกลุ่มของนายอุทัย พิมพ์ใจชน และนายไชยวัฒน์ ไตรสุรินทร์ หรือกลุ่มของนายสมักร สุนทรเวช ที่ได้ออกมาตั้งพรรคประชากรไทย ผลจากประเด็นนี้ทำให้ฐานเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ได้สูญหายไปอย่างมาก

ดังนั้นการเลือกตั้งครั้งนี้ พรรคชาติไทยนำโดย พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ จึงเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลแต่ก็ต้องเป็นรัฐบาลผสมโดยร่วมกับพรรคกิจสังคม, ประชาธิปัตย์,

²³ นิโรจน์ ขอกองประเสริฐ, ฝึกฝ่ายทางการเมือง : ศึกษากรณีการแบ่งแยกฝักฝ่ายภายในพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 89-90.

²⁴ อมร รักษาสัตย์ และวิรัช เจียรบุญ, รายงานการวิจัยเรื่อง เสถียรภาพ ประสิทธิภาพ และความรับผิดชอบของรัฐบาลจากการเลือกตั้งระหว่าง พ.ศ.2531-2540 : วิเคราะห์เชิงปริมาณ เสนอคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2540, หน้า 5.

ราษฎร, สหประชาชาติไทย และมวลชน รวม 229 เสียง ซึ่งเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงนี้แบ่งเป็นช่วงต่างๆได้คือ

-4 สิงหาคม 2531-9 ธันวาคม 2533 ช่วงการบริหารประเทศของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณในระหว่างช่วงนี้พรรคประชาธิปัตย์ได้เข้าร่วมรัฐบาลด้วย แต่มีการปรับพรรคร่วมรัฐบาลในวันที่ 26 สิงหาคม 2533 ดังนี้

ตารางที่ 3.3 การปรับพรรคร่วมรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ วันที่ 26 สิงหาคม 2533²⁵

พรรคร่วมรัฐบาล		พรรคฝ่ายค้าน	
ชาติไทย	96	เอกภาพ	62
กิจสังคม	54	ประชากรไทย	31
ประชาธิปัตย์	48	พลังธรรม	14
ราษฎร	21	เสรีนิยม	3
สหประชาชาติไทย	5	พลังสังคมประชาชาติไทย	1
มวลชน	5		
ปวงชนชาวไทย	17		
รวม	245	รวม	112

การปรับพรรคร่วมรัฐบาลในครั้งนี้ก็คือการดึงพรรคปวงชนชาวไทยเข้ามาร่วมทำให้รัฐบาลมีฐานเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นจาก 229 เสียง เป็น 245 เสียง

-9 ธันวาคม 2533-22 กุมภาพันธ์ 2534 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณได้จัดตั้งรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง

ในช่วงนี้ภายในพรรคประชาธิปัตย์ได้มีการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคครั้งใหม่²⁶ คือ วันที่ 26 มกราคม 2534 ซึ่งเป็นการประชุมสามัญประจำปี 2534 ของพรรค โดยมีการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคและคณะกรรมการบริหารพรรค ผลปรากฏว่า นายชวน หลีกภัยได้รับการเลือกเป็นหัวหน้าพรรค ส่วนตำแหน่งต่างๆ มีดังนี้

รองหัวหน้าพรรค คือ นายเทอดพงษ์ ไชยนันท์

นายมารุต บุณนาค

นายบัญญัติ บรรทัดฐาน

นายประจวบ ไชยสาส์น

เลขาธิการพรรค คือ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์

²⁵ อมร รักษาสัตย์ และวิรัช เจียรบุญ, รายงานการวิจัยเรื่อง เสถียรภาพ ประสิทธิภาพ และความรับผิดชอบของรัฐบาลจากการเลือกตั้งระหว่าง พ.ศ.2531-2540 , หน้า 5.

²⁶ สยามจดหมายเหตุ ปีที่ 16 ฉบับที่ 45, หน้า 1240.

รองเลขาฯ คือ นายสุเทพ เทือกสุบรรณ
นายนิพนธ์ พร้อมพันธ์

แต่หลังจากการบริหารประเทศร่วมกับพรรครัฐบาลได้ระยะหนึ่ง พรรคประชาธิปัตย์ก็ได้ประกาศการถอนตัวออกจากรัฐบาล โดยพรรคประชาธิปัตย์ให้เหตุผลว่า วิธีการจัดตั้งรัฐบาลของชาติชายไม่เป็นประชาธิปไตย พลเอกชาติชายจึงได้ทำการปรับพรรคการเมืองใหม่ ในวันที่ 14 ธันวาคม 2535 ซึ่งมีพรรคฝ่ายรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้านดังนี้

ตารางที่ 3.4 การปรับพรรคร่วมรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุดหะวัน 14 ธันวาคม 2535²⁷

พรรคร่วมรัฐบาล		พรรคฝ่ายค้าน	
ชาติไทย	96	กิจสังคม	53
เอกภาพ	62	ประชาธิปัตย์	48
ประชากรไทย	31	พลังธรรม	15
ราษฎร	21	มวลชน	5
ปวงชนชาวไทย	17	สหประชาธิปไตย	5
		เสรีนิยม	3
		พลังสังคมประชาธิปไตย	1
รวม	227	รวม	130

แต่การบริหารงานของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุดหะวันก็ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน ประชาชน และนักวิชาการต่างๆ โดยในเรื่องนี้ ลิขิต ธีระเวคิน²⁸ ได้สรุปความล้มเหลวของรัฐบาลชาติชายไว้เป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การเมืองกลายเป็นธุรกิจการเมืองมีการคอร์รัปชันกันอย่างมากมาย ทำให้ระบอบการเมืองมีลักษณะเป็น ธนาคารไทยคือเงินเป็นใหญ่ และวณิชยาธิปไตย คืออำนาจพ่อค้าที่เข้าสู่ตำแหน่งที่ทรงอำนาจทางการเมือง
2. มีลักษณะระบบพรรคพวกนิยมคือการเล่นพรรคเล่นพวกทำให้กลุ่มธุรกิจหลายกลุ่มสัมพันธ์กับศูนย์อำนาจกอบโกยผลประโยชน์ทำให้เกิดการขัดแย้งกับกลุ่มอื่นๆ
3. มีการแตกแยกกับพรรคใหญ่ๆในเรื่องผลประโยชน์
4. มีการแทรกแซงคุกคามข้าราชการประจำโดยข้าราชการการเมือง

²⁷ อมร รักษาสัตย์ และวิรัช เจียรบุญ, รายงานการวิจัยเรื่อง เสถียรภาพ ประสิทธิภาพ และความรับผิดชอบของรัฐบาลจากการเลือกตั้งระหว่าง พ.ศ.2531-2540, หน้า 6.

²⁸ ลิขิต ธีระเวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 219-220.

5. ปัญหาการกระจายรายได้ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมากขึ้น
  6. การกว้านซื้อที่ดินโดยนายทุนไทยและคนต่างด้าวทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น ซึ่งการขายที่ดินจากชาวไร่ชาวนานำไปสู่สังคมชนชั้นระหว่างเจ้าของที่ดินรายใหญ่กับคนไร่ที่ดินทำกิน
  7. นโยบายต่างประเทศนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีและกระทรวงการต่างประเทศ
- ดังนั้นในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 รัฐบาลจึงต้องสิ้นสุดลงเมื่อถูกคณะรักษาความเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.)ยึดอำนาจ

สรุป

พรรคประชาธิปัตย์นั้นจัดได้ว่าเป็นพรรคที่มีระยะเวลายาวนานที่สุดในการเดินทางสู่เส้นทางทางการเมือง โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ผลการเลือกตั้งที่ผ่านมา มีดังนี้²⁹

มกราคม 2491	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 53 คน
กุมภาพันธ์ 2495	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 30 คน
กุมภาพันธ์ 2500	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 5 คน
ธันวาคม 2501	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 39 คน
มีนาคม 2501	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 13 คน
กุมภาพันธ์ 2512	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 57 คน
มกราคม 2518	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 72 คน
เมษายน 2519	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 114 คน
เมษายน 2522	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 34 คน
เมษายน 2526	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 56 คน
กรกฎาคม 2529	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 100 คน
กรกฎาคม 2531	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 48 คน
มีนาคม 2535	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 44 คน
กันยายน 2535	ได้รับเลือกตั้งจำนวน 79 คน

1.2) การเข้าสู่เส้นทางทางการเมืองของนายชวน หลีกภัย

²⁹ เกลือม เสวตะตุล, ความจริงของนายชวน : นายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ของเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ BJ. PLACE PROCESSOR. 2536) , หน้า 47.

ประวัติการเข้าสู่เส้นทางราชการเมืองของนายชวน หลีกภัยได้เกิดขึ้นมากับพรรคประชาธิปไตยและเดินทางมากับประชาธิปไตยมาโดยตลอด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพรรคประชาธิปไตยเป็นทั้งผู้ให้กำเนิดและเป็นผู้ผลักดันที่ทำให้นายชวน หลีกภัยก้าวไปสู่อำนาจสูงสุดของพรรคและของประเทศได้ ดังนั้นในส่วน เส้นทางราชการเมืองของนายชวน หลีกภัยนี้จึงแบ่งเป็นประเด็นต่างๆได้คือ

1. การเข้าสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกในปี 2512

เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 การเลือกตั้งทั่วไปในประเทศไทยได้เริ่มขึ้นอีกครั้ง หลังจากว่างเว้นมามากกว่า 10 ปี เนื่องจากได้ถูกรอรับโดยอำนาจเผด็จการทหาร ชวน หลีกภัยได้ลงสมัครรับเลือกในสมัยแรกในจังหวัดตรังโดยสังกัดพรรคประชาธิปัตย์หมายเลข 10 การเข้าสู่พรรคประชาธิปัตย์ในครั้งแรกนั้น ชวนได้กล่าวว่า³⁰

“ผมไปยื่นความจำนงขอลงสมัคร ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ด้วยตัวเอง เขาบอกเขาจะพิจารณาให้เสนอพระราชบัญญัติ ตั้งกระทู้ถามเท่านั้นเอง อย่างอื่นทำไม่ได้ เป็นกรรมาธิการก็ไม่ได้ เพราะเขาไม่ลงมติให้ แต่ว่าถึงเวลาจริง ๆ แล้ว เขาก็ไม่รับ เขาส่งคนไปชาวเสียมที่จังหวัดตรัง ไปสืบประวัติ เห็นว่าเรามาจากตระกูลชาวบ้านธรรมดา ตระกูลไม่ได้ใหญ่โตอะไร พ่อแม่ก็ไม่ได้มีชื่อเสียงอะไร ประเมินดูแล้วคิดว่าคงไม่ได้รับเลือกตั้งแน่ ทางพรรคบอกไม่รับ เขารับคนอื่น ผมรออยู่จนกระทั่งผู้สมัครที่พรรคเขาคัดเอาไว้ตอบปฏิเสธ เพราะทางพรรคไม่มีเงินให้เขา ก็เลยว่าง เขาเลยเรียกผมเข้ามาบอกว่า ไม่ได้ แต่ว่าเมื่อไว้สำหรับสมัยต่อไปทำให้มีโอกาสลงเลือกตั้งในนามพรรคประชาธิปัตย์”

ผลการเลือกตั้งทำให้ชวน หลีกภัย นักการเมืองหน้าใหม่ของพรรคประชาธิปัตย์ เดินทางเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรอันทรงเกียรติในฐานะ ส.ส.ตรังชนิดพลิกความคาดหมาย โดยได้รับเลือกตั้งมาเป็นที่ 1 ขณะนักการเมืองเก่าแห่งพรรคสหประชาไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งเข้า

ข้อมูลส่วนใหญ่มาจากคอลัมน์ปลายนิ้วของ กำแหง ภริตานนท์ ผู้ช่วยหัวหน้ากองบรรณาธิการ พสพ.เดลินิวส์ ที่ได้บันทึกไว้ อ้างแล้วใน เรืองศักดิ์ กำธร, ชีวประวัติชวน หลีกภัย : จากสามัญชนสู่นายกรัฐมนตรีคนที่ 20, (พิมพ์ครั้งที่ 6) (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บางหลวง, 2538), หน้า 30.

³⁰ เกลือม เสวตะดุล, ความจริงของนายชวน : นายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ของเมืองไทย, หน้า 73.

มาเป็นที 2^{*} ทำให้ ชาวไทได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนสมัยแรก ซึ่งถือได้ว่าเป็นนักการเมืองในกลุ่ม ส.ส.รุ่นใหม่^{๓๑} ซึ่งในขณะนั้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แสดงความยินดีขณะนอนป่วยอยู่ในโรงพยาบาลว่า “คุณยังเป็นหนุ่มมีโอกาที่จะก้าวหน้าเป็นใหญ่เป็นโตในทางการเมืองได้ ส่วนผมนั้น แก่แล้วโอกาสน้อยกว่าคุณ ขอให้รักษาเนื้อรักษาตัว รักษาคุณงามความดีเอาไว้ ต่อไปจะเป็นใหญ่เอง”^{๓๑}

2. บทบาททางการเมืองครั้งแรก

การเข้าไปสู่เส้นทางทางการเมืองในครั้งแรกของชว่น นั้นเป็นช่วงที่พรรคประชาธิปไตยอยู่ในฐานะพรรคฝ่ายค้านของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ดังนั้นบทบาทของพรรคประชาธิปไตยที่จะต้องทำในฐานะพรรคฝ่ายค้านก็คือการตรวจสอบรัฐบาลและการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจแต่ในระยะแรกนั้น บทบาทของชว่นจะอยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติหน้าที่ในทางการเมืองทั่วไปเท่านั้นเองไม่ได้มีโอกาที่จะได้ใช้วาทะศิลป์ในการตรวจสอบรัฐบาล เพราะเป็นธรรมเนียมของพรรคประชาธิปไตยที่จะต้องให้ ส.ส.ที่อาวุโสรุ่นเก่าๆ ได้อภิปรายก่อน^{๓๒} จนกระทั่งถึงวาระร่างพระราชบัญญัติจัดที่ดินทำกินให้ประชาชนเข้าสู่การพิจารณาของสภาฯ ทางพรรคจึงเปิดโอกาสให้กับเขาในการอภิปรายเป็นครั้งแรกเพราะเห็นว่าเป็นนักกฎหมาย โดย ชว่นได้กล่าวว่า

“หลังจากอยู่ในสภา 4 เดือน หลังฟังผู้ใหญ่อภิปรายผมจึงอภิปรายครั้งแรก หลังจากนั้นก็อภิปรายเรื่อยๆตามโอกาสที่มีกฎหมายของรัฐบาลเสนอเข้ามา เมื่อผมอภิปรายครั้งแรก หนังสือพิมพ์ไทยรัฐเอาไปเขียนว่า ส.ส.ที่อภิปรายได้ดีมีเหตุผลน่าฟังที่สุดเป็นผม ในกฎหมายฉบับนั้น กฎหมายจัดที่ดินเพื่อประชาชนซึ่งไม่มีที่ทำการมีปัญหาตั้งแต่สมัยโน้นแล้ว ผมจำได้ว่าอภิปรายถัดจาก คุณสุรินทร์

^{*} เหตุที่การเลือกตั้งครั้งนี้พลิกความคาดหมายก็เพราะว่าชว่นเป็นผู้สมัครหน้าใหม่ และในช่วงนั้นพรรคสหประชาไทยของจอมพลถนอม กิตติขจรก็มีฐานอำนาจมาก ดูใน เริงศักดิ์ ก่ำจร, ชีวประวัติชว่น หลีกภัย : จากสามัญชนสู่นายกรัฐมนตรีคนที่ 20, หน้า 30

^{๓๑} ส.ส.รุ่นใหม่ของพรรคประชาธิปไตยในขณะนั้นก็มี บุญสวัสดิ์ ดวงใจเอกราช ส.ส.จากเชียงราย(ปัจจุบันเลิกจากวงการเมืองแล้ว), อุทัย พิมพ์ใจชน ส.ส.จากชลบุรีซึ่งอยู่ภายใต้การอุ้มชูจากธรรมนุญ เทียนเงินจนก้าวไปสู่ตำแหน่งเลขาธิการพรรคประชาธิปไตย และออกไปตั้งพรรคเอกภาพในเวลาต่อมา ดูใน เริงศักดิ์ ก่ำจร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 30-31

^{๓๑} ทหารเก่า, “ที่เล่นที่จริง,” สยามรัฐ (12 ตุลาคม 2535) : 4.

^{๓๓} ส.ส.ของพรรคประชาธิปไตยที่มีบทบาทในการอภิปรายในฐานะ “ดาราฝีปากเอก” ขณะนั้นก็มี เช่น ใหญ่ ศวิตชาติ, ธรรมนุญ เทียนเงิน, สมบุญ ศิริธร, คล้ายละอองมณี, ไกรสร ตันติพงศ์, พิชัย รัตตกุล และ ดำรง ลัทธพิพัฒน์ ดูใน เริงศักดิ์ ก่ำจร, ชีวประวัติชว่น หลีกภัย : จากสามัญชนสู่นายกรัฐมนตรีคนที่ 20, หน้า 31

มาศดิตถ์ การพูดครั้งของผมนอกจากมีหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเอาไปเขียนแล้วก็มีผู้ใหญ่ในพรรคบอกว่าพูดได้ดีมีเหตุผลมาก มีการเตรียมตัวมีคำชมเชย จากผู้ใหญ่ในพรรค”³²

การอภิปรายของนายชวณนั้นจะเป็นลักษณะเฉพาะตัวคือ การใช้คำพูดที่นุ่มและใช้ถ้อยคำสุภาพ(จนถึงกับได้สมญานามว่าโบมิดโกนอาบนำฝั่งจากสื่อมวลชนในปัจจุบัน) โดยใช้คารมที่แหลมคม กับการยึดหลักการในเหตุผล ซึ่งชวนได้ให้ทัศนะว่า

“ขณะที่ผมเป็นผู้แทนราษฎร สมัยแรกนั้นเป็นยุคที่จอมพลถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรี พรรคประชาธิปไตยเป็นฝ่ายค้านไม่มีอำนาจใดๆทั้งสิ้น การอภิปรายในสภาทำได้แต่เพียงอภิปรายเมื่อมีเสนอพระราชบัญญัติ การอภิปรายแต่ละครั้งก็ได้แสดงความสามารถในเชิงใช้เหตุผลให้ที่ประชุมได้รับทราบ แม้ว่าเหตุผลจะดีเพียงไรแต่เมื่อลงมติพระราชบัญญัติที่ได้เสนอไปนั้นจะแพ้ทุกฉบับ”³³

การเลือกตั้งครั้งที่สองมีขึ้นเมื่อเดือนมกราคม 2518 นายชวณ หลีกภัยได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรมในรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และการเลือกตั้งครั้งที่สามในเดือนเมษายน 2519 ก็ได้เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีควบตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม ในปีนี้มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญคือ การทำรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519 โดย เรือเอกสงัด ชลออยู่ ยึดอำนาจจากรัฐบาลซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชเป็นนายกรัฐมนตรี นายชวณถูกกล่าวหาว่าเป็นแนวร่วมคอมมิวนิสต์พร้อมกับนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ (บิดาคณสุพัตรา มาศดิตถ์)³⁴ จนถึงขนาดพลังมวลชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกเสือชาวบ้านและกลุ่มค้ายาไทย กลุ่มแม่บ้านฯ กลุ่มอาชีวะ ได้บุกทะลักเข้าไปในทำเนียบรัฐบาลโดยสถานีวิทยุแห่งหนึ่งออกอากาศคอยชี้นำ จุดมุ่งหมายของฝูงชนที่บ้าคลั่งในขณะนั้นก็คือเพื่อที่จะลากคอรัฐมนตรีออกมาจากทำเนียบรัฐบาล ทำให้สุรินทร์ มาศดิตถ์ หนีไปอยู่ทางใต้ ชวณ หลีกภัยและดำรง

³² เกลือม เศวตะดุล, ความจริงของนายชวณ : นายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ของเมืองไทย, หน้า 74.

³³ เกลือม เศวตะดุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 74

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

“ในช่วงเหตุการณ์ขณะนั้น ร.ต.ท.เขาวริน ลัทธศักดิ์ศิริ นายตำรวจอารักขาได้ให้การดูแลโดยตลอด ดูเพิ่มใน เรียงศักดิ์ กำธร, ชีวประวัติชวณ หลีกภัย : จากสามัญชนสู่นายกรัฐมนตรีคนที่ 20, หน้า 33

ลัทธิพัฒนา หนีไปด้วยกัน ขวนได้กล่าวว่า³⁵ “กรมตำรวจได้สั่งการให้สกัดจับนายสุรินทร์และผม โดยคาดหมายว่าจะหลบหนีไปภาคใต้ กรมตำรวจได้สั่งการให้ พ.ต.ท.เทพ จันทนะ ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดตรัง เข้าค้นบ้านผมที่จังหวัดตรัง” แต่ในตอนหลังทุกคนก็ให้คำตอบว่าเป็นการเข้าใจผิดไปในขณะนั้น

3. การเมืองหลังเหตุการณ์ 16 ตุลาคม 2519

การเมืองในช่วงนี้ได้ให้มีการเลือกตั้งอีกครั้งในวันที่ 22 เมษายน 2522 ในขณะนั้นพรรคประชาธิปัตย์ได้มีการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคคนใหม่ เพราะ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชได้วางมือทางการเมืองและลาออกจากหัวหน้าพรรค ในการเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้ลงสมัครเป็นหัวหน้าพรรคคือ อุทัย พิมพ์ใจชน, ขวน หลีกภัย และ พ.อ.(พิเศษ)ถนัด คอมันตร์ ในการเลือกตั้งครั้งนี้ ขวนได้กล่าวว่า เขาไม่ต้องการให้เกิดความแตกแยกในพรรค เพราะเห็นว่าฝ่ายหนึ่งหนุน พ.อ.ถนัด อีกฝ่ายหนึ่งหนุนอุทัย รูปการณ์ออกมาว่าอุทัยคงแพ้ เขาจึงยอมให้ตนเองเป็นคนแพ้ด้วย เพื่อไม่ให้อุทัยทิ้งพรรคไปเพราะความน้อยเนื้อต่ำใจ³⁶ ผลการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคในครั้งนี้ พล.อ.(พิเศษ)ถนัด คอมันตร์ ได้เป็นหัวหน้าพรรค

4. ภายใต้รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ได้ขึ้นมารับบริหารประเทศในวันที่ 12 มีนาคม 2523 ซึ่งในการบริหารประเทศนี้นายชวนได้รับตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้

- 2523 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
- 2524 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
- 2525-2526 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 2526-2529 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- 2529-2531 เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 2534 หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์

³⁵ “ชวน หลีกภัยมอง 6 ตุลาฯถึงพฤษภาทมิฬผ่าน เย็นลมป่า,” มติชน (27 กันยายน 2535), หน้า 1,22.

³⁶ เรืองศักดิ์ กำธรวร, ชีวประวัติชวน หลีกภัย : จากสามัญชนสู่นายกรัฐมนตรีคนที่ 20, หน้า 33.

5. การบริหารงานภายใต้รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

รัฐบาลชาติชายเกิดขึ้นจากผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 โดยเป็นรัฐบาลผสม 6 พรรค ซึ่งในนั้นก็คือพรรคประชาธิปัตย์ที่ได้คะแนนมาอันดับที่สามารถรองจากพรรคชาติไทยและพรรคกิจสังคม ในช่วงรัฐบาลนี้ ชวน หลีกภัยได้ดำรงตำแหน่งต่างๆทางการเมืองคือ

- 2531 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
- มกราคม 2533 เป็นรองนายกรัฐมนตรี
- สิงหาคม 2533 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สรุป หากมองวิถีดำเนินของชวน หลีกภัยในฐานะของ "นักการเมือง" ก็ถือได้ว่าเขามีผลงานอันยอดเยี่ยมในระดับหัวแถวเลยทีเดียว สาเหตุที่สำคัญคือ³⁷

1. นับแต่เริ่มชีวิตทางการเมืองเมื่อปี 2512 ชวน หลีกภัยได้รับเลือกตั้งทุกสมัย รวมแล้วถึง 9 ครั้ง

2. ความก้าวหน้าภายในพรรคจากปี 2512-2535 ชวน หลีกภัยสังกัดพรรคประชาธิปัตย์อย่างคงมั่น ตั้งแต่เป็นสมาชิกพรรคธรรมดา รองหัวหน้าพรรค กระทั่งได้เป็นหัวหน้าพรรค

3. ชวน หลีกภัยเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เพียงคนเดียวที่มาจากส่วนภูมิภาค ขณะที่หัวหน้าพรรคคนอื่นๆ เช่น คง อภัยวงศ์, ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, พ.อ.ถนัด คอมันตร์, พิชัย รัตกุล ล้วนเป็นนักการเมืองในส่วนกลาง

4. ชื่อเสียงเกียรติภูมิที่ได้มาในฐานะนักการเมืองเปี่ยมด้วยคุณภาพ มากด้วยคุณธรรมเพราะในการหาเสียงเพื่อรณรงค์เลือกตั้งดำเนินไปอย่างเป็นการต่อต้านกระแสการซื้อเสียง ขณะเดียวกันการมีชื่อเสียงของเขาได้มาเนื่องจากกิจกรรมและการเคลื่อนไหวเพื่อยกระดับทางการเมืองและเกียรติภูมิของนักการเมือง

³⁷ เจริญธรรม ดรรชนี, "ปฏิบัติการทำทนายหน้ายา-บารมีชวน หลีกภัย ของอีดีจวบ ไชยสาส์น," มติชน (24 พฤศจิกายน 2535) : 3

2. เหตุการณ์การรัฐประหารของสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(สภา รสช.)

การรัฐประหารของกลุ่มทหารกลุ่มหนึ่งที่เรียกตนเองว่าสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้กลายเป็นปรากฏการณ์อีกครั้งหนึ่งกับการเข้ามาสู่อำนาจทางการเมืองของทหาร ซึ่งช่วงของการทำรัฐประหารมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

2.1) การก่อรัฐประหารของสภา รสช.

คณะทหารที่เรียกกลุ่มของตนเองว่าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ซึ่งนำโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ผู้บัญชาการทหารสูงสุด, พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก, พลอากาศเอกเกษร โจนนินล ผู้บัญชาการทหารอากาศ, พลเรือเอกประพัฒน์ กฤษณะจันทร์ ผู้บัญชาการทหารเรือและคณะได้เข้าทำการยึดอำนาจรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยคณะทหารดังกล่าวได้ใช้อาวุธเข้าจับตัวพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณนายกรัฐมนตรี, พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก รองนายกรัฐมนตรีและคณะบนเครื่องบินซี 130 ของกองทัพอากาศขณะเครื่องบินดังกล่าวได้ออกสู่ทางวิ่งเพื่อนำคณะของนายกรัฐมนตรีมุ่งหน้าสู่จังหวัดเชียงใหม่ และได้นำตัวไปควบคุมไว้ที่บ้านพักรับรองของกองทัพอากาศดอนเมือง ซึ่งในการกระทำครั้งนี้ไม่มีการตอบโต้หรือมีปฏิกริยาคัดค้านจากประชาชนและกลุ่มพลังทางสังคมอย่างชัดเจนอันเนื่องจากภาพพจน์ของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ในสายตาของประชาชนทั่วไปในขณะบริหารประเทศไม่สู้จะดีนักโดยเฉพาะในด้านความซื่อสัตย์สุจริตของคณะรัฐมนตรี³⁸

2.2) สาเหตุของการยึดอำนาจ

หลังจากที่รัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ถูกกระทำการปฏิวัติ รัฐประหารโดยคณะ รสช. เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยอ้างเหตุผลเพื่อสร้างความชอบธรรมต่อประชาชน 5 ประการคือ³⁹

1. พฤติการณ์ฉ้อราษฎร์บังหลวง คณะผู้บริหารประเทศได้ฉวยโอกาสอาศัยอำนาจตามหน้าที่ทางการเมืองแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง
2. ข้าราชการการเมืองใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงข้าราชการประจำผู้ซึ่งซื่อสัตย์สุจริต จากการศึกษาการการเมืองได้เข้าไปมีบทบาทและอำนาจสูงสุดในแต่ละส่วนราชการจึงได้ถือโอกาสนี้สร้างบารมีให้สมัครพรรคพวกของตนเพื่อเป็นฐานคะแนนเสียง

³⁸ ศิวบูรณ์ เชาว์ศิลป์, "ความขัดแย้งในรัฐบาลชวน หลีกภัย," (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 29-30.

³⁹ สมศักดิ์ โกศัยสุข, ขบวนการแรงงานกับพฤษภาทมิฬ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิฟรีดริค เอเบิร์ต, 2537), หน้า 29.

3. รัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภา นายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลได้ร่วมมือกับพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลรวมทั้งคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีบ้านพิษณุโลกได้ใช้กลอุบายอันแยบยลทางการเมืองสร้างภาพลวงตาประชาชนว่าเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว พลิกแพลงหาประโยชน์

4. การทำลายสถาบันทางทหาร สถาบันทางทหารเป็นสถาบันข้าราชการประจำเพียงสถาบันเดียวที่ไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองของนักการเมือง พรรคการเมืองถึงแม้ว่ารัฐบาลชุดปัจจุบันจะให้ความพยายามนานัปการเพื่อบีบบังคับทำลายเอกภาพความสามัคคีภายในกองทัพอย่างต่อเนื่องตลอดมาก็ตาม

5. การบิดเบือนคดีล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์เมื่อปี 2525 ประมาณ 9 ปีเศษ ผ่านมา พลตรีมนูญ รูปขจร และพรรคพวกได้บังอาจคบคิดวางแผนทำลายราชวงศ์จักรี ล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไปสู่แบบแผนที่ตนเองและคณะได้กำหนดไว้ การวางแผนชั่วร้ายดังกล่าวไม่สามารถกระทำสำเร็จ พลตรีมนูญ รูปขจรและพรรคพวกจำนวนถึง 43 คนได้ถูกจับกุมในที่สุด และต่อมาพลตรีมนูญ รูปขจร ได้รับการช่วยเหลือจากคณะบุคคลที่มีอิทธิพลทางการเมืองให้ได้รับการประกันตัวจนสามารถก่อปฏิวัติได้ถึง 3 ครั้ง

2.3) ความคิดเห็นของนักวิชาการต่อการรัฐประหาร

การเข้ามาสู่วงจรรัฐประหารทางการเมืองครั้งนี้ได้มีนักวิชาการต่างๆให้ทัศนะและแนวความคิดไว้ดังนี้ เช่น กมล ทองธรรมชาติ⁴⁰ วิเคราะห์ว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุหลักๆ คือ

1. ความโน้มเอียงของผู้นำฝ่ายทหารที่จะใช้กำลังเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองและสถาปนากการปกครองแบบ "อำมาตยาธิปไตย" แทนประชาธิปไตย เมื่อเห็นว่านักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

2. ความอ่อนแอของสถาบันประชาธิปไตย เช่น สภาผู้แทนราษฎร และพรรคการเมืองอันเป็นของใหม่สำหรับประชาชนไทย ยังผลให้สถาบันประชาธิปไตยดังกล่าวไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือเป็นที่ยอมรับของประชาชนส่วนใหญ่

3. ความไร้อุดมการณ์และความอิจฉาริษยาในหมู่นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งซึ่งต่างทำลายล้างกันเองตลอดเวลา ยังผลให้นักการเมืองสูญเสียความชอบธรรมที่จะใช้อำนาจแทนประชาชนลงเรื่อยๆ

4. การขาดความสนใจทางการเมือง และการยอมรับในลัทธิอำนาจนิยมในหมู่ประชาชนส่วนใหญ่ของไทย อันเป็นผลจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าที่ตกทอดมาจาก

⁴⁰ สุคน พรหมมานน, "ความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองศึกษาเฉพาะกรณีเหตุการณ์ทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม 2535," (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 75-76.

อดีต รวมทั้งความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ ยังผลให้ประชาชนไทยส่วนใหญ่เป็นพลังเงียบที่ไร้อิทธิพลทางการเมืองอย่างสิ้นเชิง

5. กลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทยมีการจัดตั้งและพัฒนาการแตกต่างกันอย่างมาก ยังผลให้กลุ่มที่มีการจัดตั้งดีกว่าและมีการพัฒนายาวนานกว่า เช่นกลุ่มข้าราชการประจำมีอำนาจและบทบาททางการเมืองสูงกว่ากลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ เช่นกลุ่มธุรกิจ กลุ่มนิสิตนักศึกษาและปัญญาชน กลุ่มผู้มีวิชาชีพอิสระ กลุ่มแรงงาน และกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

ส่วนพงษ์เพ็ญ ศกุนตภัย⁴¹ ได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุการยึดอำนาจของฝ่ายทหารในครั้งนี้อยู่เกิดจากการคอร์รัปชันกันอย่างมากมายเพราะระบบการเมืองเป็นระบบธุรกิจการเมืองเป็นคณาธิปไตยที่อำนาจถูกยึดครองโดยคนกลุ่มน้อยคือพวกพ่อค้านักธุรกิจที่ดำเนินงานทางการเมือง ซึ่งเป็นคณาธิปไตยแบบเสรี คือให้เสรีภาพแก่ประชาชนพอสมควรแต่ที่อำนาจไม่ได้มาจากประชาชนแต่ได้มาจากการใช้เงินไปซื้ออำนาจอธิปไตยปวงชนนี้มาทำให้ฐานอำนาจไม่เข้มแข็ง และพงษ์เพ็ญยังให้ทัศนะว่า “นอกจากนี้รัฐบาลชาติชายยังขาดความจริงใจกับทหารเพราะสั่งเกิดดูรัฐบาลชาติชายที่ล้มลงพยายามที่จะกระทำการทุกอย่างเบียดทหารให้ตกจากเวทีการเมืองด้วยเกรงว่าทหารจะกลับมาแย่งอำนาจเพราะฉะนั้นบางทีก็กระทำการในลักษณะที่ไม่ดีต่อรัฐบาล...” ส่วน อัมภกรค์ ปาณิกบุตร⁴² ให้แง่คิดว่า “ยามใดที่เงื่อนไขในการปฏิวัติ ถ้ารัฐสภาแข็ง ผู้บริหารมือสะอาด ส.ส.ทำหน้าที่ ทหารปฏิวัติไม่ได้ครับ ไม่มีโอกาสเลย แต่ทราบได้ที่สิ่งเหล่านี้บ่งการยึดอำนาจง่ายมาก เพราะบ้านเราใกล้ชิดกับทหาร ทหารมีองค์การที่แข็งแกร่ง มีการเชื่อฟังคำสั่งกัน มีอาวุธ ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า จุดอ่อนสำคัญทางการเมืองไทยมันอยู่ที่ว่าเราไม่พยายามที่จะเชิดชูระบบรัฐสภา “เรา”ในที่นี้หมายถึงผู้แทนราษฎร ฝ่ายรัฐบาลก็ไม่พยายามที่จะกระจายโอกาสกระจายรายได้ที่เป็นธรรมแก่ประชาชน ไม่ดูแลเกษตรกรให้สามารถลืมตาอ้าปากได้ เหล่านี้เป็นตัวชี้ทั้งนั้น ลักษณะการเมืองไทยมันเป็นลักษณะกลุ่มคนกลุ่มเดียวมาบริหารตลอด...” และอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ⁴³ ได้ให้แง่คิดว่าการยึดอำนาจในครั้งนี้ถือว่าเป็นบทเรียนที่สำคัญ ที่จะต้องให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจที่เหมาะสมโดยให้ประชาชนได้มีสิทธิเสรีภาพในการรับรู้และวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะทราบถึงความซื่อสัตย์สุจริตในการเข้ามาบริหารประเทศ

⁴¹ พงษ์เพ็ญ ศกุนตภัย, “สาเหตุการยึดอำนาจของฝ่ายทหารในครั้งนี้,” แนวหน้า (3 มีนาคม 2534) : 7.

⁴² “สัมภาษณ์พิเศษ รศ.อัมภกรค์ ปาณิกบุตร อดีตคณบดีคณะรัฐศาสตร์ รามคำแหง,” แนวหน้า (3 มีนาคม 2534) : 7.

⁴³ “การปกครองประเทศกับบทเรียนจากรัฐบาลชาติชาย,” มติชน (9 มีนาคม 2534) : 9.

2.4) ผลจากการยึดอำนาจของสภา รสช.

การยึดอำนาจจาก รสช. ครั้งนี้ทำให้มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อตรวจสอบรายชื่อนักการเมืองที่มีพฤติการณ์สื่อแสดงให้เห็นว่ามีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติ ซึ่งในเดือน มีนาคม 2535 มีนักการเมืองที่ถูกประกาศว่าร่ำรวยผิดปกติ 22 คน แต่ผู้ที่ถูกประกาศยึดทรัพย์มี 10 คน คือ

1. นายสุบิน ปิ่นขยัน
2. นายมนตรี พงษ์พานิช
3. นายพิทักษ์ อินทรวิทยนันท์
4. พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ
5. พล.ต.อ.ประमाण อติเรกสาร
6. นายเสนาะ เทียนทอง
7. นายอภิญา ช่วยปลอด
8. ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง
9. นายประมวล สภาวสุ
10. นายวัฒนา อัครเวม

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ การยึดอำนาจในครั้งนี้ได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนตั้งแต่เริ่มเข้ายึดอำนาจ เพราะประชาชนต้องการที่จะให้มีการแก้ไขปัญหาบ้านเมือง ซึ่งร้ายแรงและกำลังเข้าสู่มุมอับอย่างได้ผลค่าประกาศยึดอำนาจของคณะรสช. ถึงแม้จะมีผลเท่ากับถอนอำนาจจากประชาชน แต่ประชาชนก็จำเป็นต้องยอมรับว่าเหตุแห่งการยึดอำนาจถูกต้องตรงกับใจประชาชน⁴⁴

แต่ในการขึ้นอำนาจของ รสช. นั้นได้เกิดความไม่พอใจกับประชาชนในเวลาต่อมาเมื่อมีการทำการสำรวจความคิดเห็น (poll) ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย⁴⁵ จากแบบสอบถามทั้งหมด 3,124 รายแบ่งตามภูมิภาคต่างๆของประเทศไทยพบว่า ประชาชนพอใจผลงานสภา รสช. เพียงแค่ 12.5 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น โดยคนในกรุงเทพฯ มีทัศนคติในด้านลบต่อสภา รสช. มากกว่าคนต่างจังหวัด และส่วนใหญ่เห็นด้วยให้มีการร่างรัฐธรรมนูญ ให้วุฒิสภามาจากการเลือกตั้งและให้นายกรัฐมนตรีมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

⁴⁴ ในช่วงของการประกาศนักการเมืองที่ร่ำรวยผิดปกติ 22 คนแรก มีสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์รวมอยู่ด้วย คือ นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี และ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ ดูใน ณรงค์สินสวัสดิ์, การเมืองไทย : การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อเรียน แทลสกอล่า, 2539), หน้า 196-198.

⁴⁴ บุญชู โรจนเสถียร, "การยึดอำนาจไม่พียงนำไปสู่การรุกแก้อำนาจ," สยามรัฐ (9 มีนาคม 2534) : 3.

⁴⁵ "จุฬายเผยแพร่โพลส์ครั้งล่าสุดประชาชนพอใจสภา รสช. แค่ 12.5%," สยามรัฐ (31 ตุลาคม 2534) : 1, 16.

2.5) การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีรักษาการ

คณะ รสช. ได้ตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 2 มีนาคม 2534 และให้มีการแต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้น รวมทั้งการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้น 20 คน เพื่อร่างรัฐธรรมนูญใหม่

แต่ที่เป็นประเด็นสำคัญคือ ความอิสระของรัฐบาลอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งไม่ยอมอยู่ใต้อาณัติทหารและบริหารบ้านเมืองด้วยความสะอาด บริสุทธ์ตามหลักวิชาการ จนเกิดความรู้สึกว่ามี ความขัดแย้งกันขึ้นระหว่าง รสช. และรัฐบาล นอกเหนือจากนั้นประเด็นการแปรญัตติรัฐธรรมนูญฉบับที่ร่างโดยคณะกรรมการชุดแรก 20 คน โดยคณะกรรมการสามัญ 25 คน ได้นำไปสู่ความขัดแย้งอย่างหนัก โดยเฉพาะบทเฉพาะกาลที่เปิดทางให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมืองได้ อำนาจของวุฒิสมาชิก การแก้ไขรัฐธรรมนูญ และตัวนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้ผ่านการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตำแหน่งประธานรัฐสภา เขตการเลือกตั้ง คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ และผู้ตรวจการรัฐสภา⁴⁶ เพราะลักษณะเหล่านี้ถือว่าเป็นการสร้างฐานแห่งอำนาจของ รสช. ในอนาคตก็คือการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญปี 2535 จำนวน 20 คน มีนายมีชัย ฤชุพันธ์เป็นประธานคณะกรรมการ นายทักษพล เจียมวิจิตร เป็นเลขานุการเพื่อทำการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา โดยมีการประชุมรวมกันทั้งสิ้นถึง 36 ครั้ง และได้เสนอให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตั้งคณะกรรมการแปรญัตติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 2 จำนวน 25 คน มีนายโอสถ โภคินเป็นประธาน นายโกเมน ภัทรภิรมย์เป็นเลขานุการ ทำการแปรญัตติดังกล่าว การร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้ได้สร้างความไม่พอใจให้กับนิสิตนักศึกษาและประชาชนพอสมควรเพราะเข้าใจว่า รสช. ต้องการสร้างฐานอำนาจในการก้าวไปสู่ผู้นำของประเทศ แต่ต่อมา พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้เปิดแถลงการณ์กับผู้สื่อข่าวในวันที่ 18 พฤศจิกายนว่าตนจะไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยพลเอกสุจินดา กล่าวว่า "สิ่งที่จะตอบในที่นี้เพื่อให้หายจากความข้องใจคือว่า ทาง รสช. ที่พูดกันว่า รสช. จะสืบทอดอำนาจโดยการใช้รัฐธรรมนูญนั้น เราขอยืนยันว่าจะไม่มีการสืบทอดอำนาจโดยสมาชิกสภา รสช. และยืนยันในที่นี้ว่าที่จริงเคยพูดมานานแล้วในเรื่องการเป็นนายกรัฐมนตรี ขอยืนยันจุดอันนั้น...เพื่อให้รัฐธรรมนูญเกิดความบริสุทธิ์ มุคผ่อง ไม่มีอะไรมา"

⁴⁶ ลิขิต ธีรเวคิน, วัฒนาการการเมืองการปกครองไทย 2535, หน้า 222.

การพิจารณาแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ รสช. ได้ให้อำนาจแก่วุฒิสมาชิกอย่างมาก ซึ่งสามารถเลือกนายกรัฐมนตรีและอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้ ทำให้เกิดการไม่พอใจกับนักการเมือง นิสิตนักศึกษาและประชาชนและมีการออกมาโจมตีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ทำให้กรรมการฯ ยอมตัดอำนาจบางส่วนของวุฒิสมาชิกออกไป ดูเพิ่มใน ศิวบูรณ์ เชาว์ศิลป์, ความขัดแย้งในรัฐบาลชวน หลีกภัย, หน้า 33.

เกี่ยวข้องกับสภา รสช. สมาชิกสภา รสช.จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องการจัดตั้งรัฐบาลหลังจากที่มีกฎหมายเลือกตั้งออกมาแล้ว⁴⁷ ซึ่งคำตอบนี้ก็ได้อธิบายความคลายกังวลกับประชาชนพอสมควร และต่อมาในวันที่ 7 ธันวาคม 2534 สภานิติบัญญัติแห่งชาติก็ได้ผ่านความเห็นชอบในวาระที่ 3 และในวันที่ 9 ธันวาคม 2534 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้โปรดเกล้าฯพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 และมีผลบังคับใช้โดยทันที⁴⁸

2.6) การจัดการเลือกตั้ง 22 มีนาคม 2535

การเลือกตั้งครั้งนี้มีขึ้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 โดยรัฐบาลรักษาการของนาย อาพันธ์ ปันยารชุน และการเลือกตั้งครั้งนี้ถือว่าเป็นครั้งสำคัญและทำให้ประชาชนเข้ามาสนใจเป็นอย่างมากโดย ลิขิต ชีรวะดิน⁴⁹ มองว่าเกิดจากสาเหตุที่สำคัญคือ

1. การรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 แม้จะมีหลายคนชื่นชอบ เพราะทนต่อปัญหาต่างๆที่ก่อขึ้นในรัฐบาลสมัยนั้นไม่ได้ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นการนำไปสู่การชะงักงันของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบเช่น สมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แม้ว่าประชาธิปไตยครึ่งใบจะไม่สมบูรณ์แบบ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีการพัฒนาที่ดีขึ้นเรื่อยๆ การชะงักงันทำให้หลายคนเริ่มเสียดายและวิพากษ์วิจารณ์ถึงอนาคตการเมืองไทย จึงหวังว่าจะมีการเข้าสู่แนวเดิมโดยริบถอนด้วยการเลือกตั้ง เพื่อหวังสร้างบรรยากาศของเสถียรภาพอันจะมีผลต่อการลงทุน

2. เพื่อให้การพัฒนาระบบประชาธิปไตยดำเนินไปตามที่ต้องการ หลายฝ่ายได้ช่วยกันยับยั้งการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม มีการเน้นการจัดการชื่อเสียง หรือการละเมิดประเพณีระบบประชาธิปไตย มีการแก้กฎหมายเลือกตั้ง มีการออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่รัฐวางตัวเป็นกลาง มีมาตรการเอื้ออำนวยความสะดวกไปลงคะแนนเสียงอย่างเต็มที่ องค์กรกลาง นิสิตนักศึกษา สื่อมวลชน ต่างก็พยายามทำหน้าที่อย่างเต็มที่เพื่อให้การเลือกตั้งดำเนินไปตามครรลองที่ควรเป็น ซึ่งทำให้เห็นว่าทุกฝ่ายให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งในคราวนี้ และอยากให้ดำเนินไปโดยไม่ถูกใช้เป็นเงื่อนไขในการยึดอำนาจ

3. พรรคการเมืองที่รณรงค์เพื่อได้ที่นั่งในสภา ประกอบด้วยพรรคใหม่ๆ ซึ่งมีบุคคลที่เคยมีอำนาจในวงการราชการ ทหาร และพลเรือน ทำให้การรณรงค์เพื่อชนะการเลือกตั้งเป็นการต่อสู้ที่จะส่งผลถึงข้าราชการประจำที่อยู่ในตำแหน่งขณะนี้ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเลือกตั้งครั้งนี้

⁴⁷ "สัจจะชายชาติ สุจินดา หลังเลือกตั้ง," มติชน (20 พฤศจิกายน 2534) 1.

⁴⁸ สุวิชัย ศิริกุลวัฒนา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนา, 2535), หน้า 185.

⁴⁹ ลิขิต ชีรวะดิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, หน้า 224-225.

นี่เป็นการต่อสู้ของกลุ่มพลังสำคัญของสังคม ไม่ใช่เป็นเรื่องการรณรงค์แบบธรรมดาเหมือนครั้งก่อนๆ นัยสำคัญคือจะส่งผลถึงอนาคตการพัฒนาาระบบประชาธิปไตยของไทยด้วย

4. นักธุรกิจทั้งคนไทยและต่างชาติ รวมทั้งเจ้าหน้าที่สถานทูตต่างเฝ้ามองดูผลการเลือกตั้งและการตั้งรัฐบาล เพราะการตัดสินใจการลงทุนจะขึ้นกับบรรยากาศทางการเมือง เสถียรภาพของรัฐบาลและระบบโอกาสของการฟื้นตัวของระบบการเมืองแบบเปิด สภาวะทางจิตวิทยาดังกล่าวนี้ทำให้การเลือกตั้งครั้งนี้สัมพันธ์กับธุรกิจ การลงทุน และเศรษฐกิจของชาติ ทุกฝ่ายต่างก็ช่วยกันประคับประคองและหวังว่าทุกอย่างจะลงเอยด้วยดี

5. หนึ่งปีที่ผ่านมาภายใต้ รสช. และรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุนได้ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยได้เปลี่ยนไปมาก กระแสการเรียกร้องระบบการเมืองแบบเปิดและการพยายามแสดงความคิดเห็นทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชน นักศึกษา นักวิชาการ นักธุรกิจ นักการเมือง ได้สะท้อนถึงข้อเท็จจริงที่ว่าสังคมไทยปัจจุบันต่างจากสังคมไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคงยากที่จะหันเข้มนาฬิกากลับไปสู่ยุคนั้น รูปแบบการเมืองไทยคงต้องออกมาในรูปแบบการเมืองแบบเปิด ไม่ว่าจะเรียกว่าประชาธิปไตยครึ่งใบหรือชื่ออื่น

2.7) ผลการเลือกตั้ง 22 มีนาคม 2535

การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังจากการยึดอำนาจของสภา รสช. เป็นการจัดการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐบาลรักษาการของนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งผลการเลือกตั้งได้แสดงออกมาในตารางดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 3.5 จำนวนผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง 22 มีนาคม 2535 จำแนกตามพรรค⁵⁰

พรรคการเมือง	จำนวนผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง
1. ปวงชนชาวไทย	1
2. ประชาธิปไตย	44
3. ราษฎร	4
4. ชาดีไทย	74
5. ประชากรไทย	7
6. รวมพลังไทย	0
7. กิจสังคม	31
8. สหประชาธิปไตย	0
9. เอกภาพ	6
10. มวลชน	1
11. พลังธรรม	41
12. เกษตรเสรี	0
13. ความหวังใหม่	72
14. สามัคคีธรรม	79
15. ท้องถิ่นก้าวหน้า	0
รวม	360

ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปผลปรากฏว่าพรรคสามัคคีธรรมที่นำโดยนายณรงค์ วงศ์วรรณ ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด คือได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าสู่สภาจำนวน 79 เสียงจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 360 คน จึงได้รับการจัดตั้งรัฐบาล โดยมีพรรคร่วมรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้านดังนี้

⁵⁰ รายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 22 มีนาคม 2535 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, หน้า 139.

ตารางที่ 3.6 การจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้งวันที่ 22 มีนาคม 2535⁵¹

พรรคการเมือง		พรรคฝ่ายค้าน	
สามัคคีธรรม	79	ความหวังใหม่	72
ชาติไทย	74	ประชาธิปไตย	44
กิจสังคม	31	พลังธรรม	41
ประชากรไทย	7	เอกภาพ	6
ราษฎร	4	ปวงชนชาวไทย	1
		มวลชน	1
รวม	195	รวม	165

2.8 การขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลเอกสุจินดา คราประยูร

การเลือกตั้งในวันที่ 22 มีนาคม 2535 นี้แม้ว่าพรรคสามัคคีธรรมจะได้เสียงข้างมาก ซึ่งตามหลักการที่ปฏิบัติสืบต่อกันมากก็คือ หัวหน้าพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากจะต้องได้รับการขึ้นตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่นายณรงค์ วงศ์วรรณซึ่งเป็นหัวหน้าพรรคกลับไม่มีโอกาสได้เป็นนายกรัฐมนตรี ในช่วงเวลานั้นทำให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองหลายพรรคให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2535 ซึ่งประเด็นทางการเมืองในช่วงนี้ เขียน ธีระวิทย์⁵² ได้สรุปเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าเหตุการณ์ต่างๆในช่วงนี้เป็นการสร้างเงื่อนไขให้เกิดปัญหาขึ้น เป็นขั้นตอนดังนี้ คือ

1. มีการเคลื่อนไหวในกองทัพอากาศทำการจัดตั้งพรรคการเมืองที่เรียกว่า พรรคสามัคคีธรรมขึ้น ผู้ที่แสดงตัวเป็นผู้นำคือ นาวาอากาศตรี ฐิติ นาครทรรพ(เป็นเลขาธิการพรรค) วิธีการสร้างพรรคทางลัดคือการรวบรวมอดีต ส.ส.ที่เคยสังกัดพรรคอื่นๆ มาอยู่ด้วยกันเพื่อเตรียมการจัดตั้งรัฐบาล โดยเอานายณรงค์ วงศ์วรรณ ผู้คุม ส.ส.ภาคเหนือกลุ่มใหญ่ที่สุดเป็นหัวหน้าพรรค นักการเมืองประเภทขาดอุดมการณ์ยึดเหนี่ยวอยู่กับพรรคเป็นจำนวนมากเพราะรู้ว่าพรรคนี้มีทหารอยู่เบื้องหลัง อนาคตคงจะดี จึงเข้าร่วมพรรคด้วย

⁵¹ ออมร รักษาสัตย์ และวิรัช เจียรบุญ, รายงานการวิจัยเรื่องเสถียรภาพ ประสิทธิภาพ และความรับผิดชอบของรัฐบาลจากการเลือกตั้งระหว่าง พ.ศ. 2531-2540, หน้า 6-7.

⁵² เขียน ธีระวิทย์, วิกฤตการณ์การเมืองไทย : กรณีพฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2536), หน้า 27-29.

2. พรรคความหวังใหม่ ประชาธิปัตย์ พลังธรรม เอกภาพ พากันแสดงตัวเป็น ปฏิปักษ์ต่อสภา รสช. ภายหลังจากทำรัฐประหารไม่นาน และการรณรงค์ต่อต้านสภา รสช. ได้ เข้มขันขึ้นตลอด ฉะนั้นเมื่อตอนจัดตั้งรัฐบาลจึงปรากฏผลแน่ชัดว่าโอกาสของพรรคทั้ง 4 ดัง กล่าวที่จะร่วมกับพรรคที่ใกล้ชิดกับทหารจึงเป็นไปได้ยาก

3. ผลจากข้อสอง นั้นคงมีส่วนกระตุ้นให้ทหารฝ่าย รสช. เห็นความจำเป็นที่จะปกป้อง ฐานะของพวกตนเองจากภัยคุกคามต่อฐานะและผลประโยชน์ของพวกตน ถ้าหากเปิดโอกาสให้ ทั้ง 4 พรรคดังกล่าวเป็นแกนในการจัดตั้งรัฐบาลได้

4. เมื่อฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลทั้ง 5 พรรค คือ สามัคคีธรรมชาติไทย กิจสังคม ราษฎร และประชากรไทย รวมกันได้คะแนนเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส. 195 คน ในจำนวน ทั้งหมด 360 คน) ผู้ที่เป็นหัวหน้าพรรคใหญ่ที่สุดคือ พรรคสามัคคีธรรม นายณรงค์ วงศ์วรรณ จึงได้รับมอบหมายจากพรรคร่วมให้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล

5. เผอิญ(บางคนเข้าใจว่าเป็นการจัดฉาก) เกิดข่าวอื้อฉาวออกมาจากกรุงวอชิงตัน ว่า นายณรงค์ วงศ์วรรณ มีชื่ออยู่ในบัญชีต้องห้ามเข้าประเทศของสหรัฐฯ ในฐานะเป็นผู้ต้อง สงสัยว่าพัวพันกับคดีค้ายาเสพติดเข้าประเทศสหรัฐฯ จึงก่อให้เกิดแรงกดดันจากมติมหาชนไทย ว่า นายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นนายกรัฐมนตรีของไทยไม่ได้

ดังนั้นทำให้พลเอกสุจินดาจึงต้องยอมเสียดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2535 โดยได้ชี้แจงถึงเหตุผลในการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อที่ประชุม รัฐสภาผ่านประธานรัฐสภาวันที่ 7 เมษายน 2535 ดังนี้⁵³

ประการแรก รัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดไว้ว่านายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้ แทนราษฎร

ประการที่สอง พลเอกสุจินดากล่าวว่า "ผมเคยรับราชการใกล้ชิดกับบุคคลคนหนึ่งซึ่ง ปัจจุบันมาเป็นนักการเมือง ทราบดีว่าบุคคลผู้นั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า สภาปฏิวัติหรือที่ประชาชนทั่วไปเรียกว่าสภาจ๊ก ผมได้เคยเสนอแนะหลายครั้งว่าให้ถอนตัวออกมาจากบุคคลกลุ่มนั้นและผมค่อนข้างแน่ใจว่าจะบอบประชาธิปไตยที่บุคคลผู้นั้นใฝ่ฝันคือการขึ้น สู่อำนาจในระบอบประชาธิปไตยแบบสภาเปรซิเดียม ในขณะที่กลุ่มที่ดำเนินการก่อความไม่สงบ อยู่นอกสภา เพื่อสร้างความวุ่นวายเพื่อนำประเทศไปสู่ระบอบสภาเปรซิเดียมส่วนหนึ่งก็คือ บุคคลกลุ่มนี้"

⁵³ รายงานการประชุมรัฐสภาครั้งที่ 2 / 2535 (7 พฤษภาคม 2535) : 3.

ประการที่สาม “ผมได้รับการร้องขอจากพุทธศาสนิกชนจำนวนมากให้มารับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีเพื่อป้องกันและรักษาไว้ซึ่งศาสนาพุทธที่กำลังถูกบุคคลกลุ่มหนึ่งก่อตั้งศาสนาขึ้นมาใหม่”⁵⁴

ประการที่สี่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายท่านได้เรียนให้ท่านประธานรัฐสภาทราบแล้วว่า การเลือกตั้งที่ผ่านมา นั้นได้มีการใช้เงินกันมากกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา ในฐานะคนกลางที่เป็นนายกรัฐมนตรีคงจะอยู่ในฐานะที่ควบคุมดูแลการทุจริตคอร์รัปชันได้ดีที่สุด

3. เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ (พฤษภาคม 2535)

การแถลงนโยบายการบริหารประเทศในวันที่ 7 เมษายนที่ผ่านมาของพลเอกสุจินดา คราประยูรนั้นทำให้ฝ่ายค้านทั้ง 4 พรรคได้ลุกออกจากที่ประชุมเพื่อเป็นการประท้วงในขณะที่พลเอกสุจินดา กำลังแถลงนโยบาย และได้มีการอภิปรายโจมตีของผู้นำพรรคฝ่ายค้านต่างๆ ส่วนภายนอกรัฐสภานั้นก็มีการชุมนุมซึ่งนำโดยคณะกรรมการพรรคเพื่อประชาธิปไตย, สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย โดยมีผู้ร่วมฟังการปราศรัยเกือบหนึ่งแสนคน หลังจากนั้นในวันที่ 23 เมษายน 2535 พรรคร่วมฝ่ายค้านได้ร่วมกันยื่นขอแก้ไขรัฐธรรมนูญ 4 ประเด็นดังนี้⁵⁵

1. ให้ประธานรัฐสภามาจากประธานสภาผู้แทนราษฎร
2. ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในสมัยที่สองให้ยื่นกระทู้และญัตติได้
3. ลดอำนาจวุฒิสมาชิกให้เหลือเฉพาะกลั่นกรองกฎหมาย
4. นายกรัฐมนตรีต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

และในวันที่ 4 พฤษภาคม 2535 กลุ่มประชาธิปไตยก้าวหน้าจึงได้เรียกร้องและให้มีการพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2534 (ฉบับ รสช.) โดยได้เสนอให้มีการแก้ไขใน 6 ประเด็นคือ⁵⁶

⁵⁴ การก่อตั้งสภาเปรซิเดียม และการตั้งลัทธิศาสนาใหม่เป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นการโจมตีพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่และ พลตรีจำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรม ซึ่งการกล่าวหานี้ทำให้เกิดความไม่พอใจกับฝ่ายค้านและประชาชนเป็นอย่างมาก

⁵⁵ ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์, “ลำดับเหตุการณ์จากการเลือกตั้ง 22 มีนาคม 2535 ถึง ‘พฤษภาทมิฬ’ 2535, ใน บันทึกเหยี่ยวข่าว (กรุงเทพมหานคร : สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, 2535), หน้า 199.

⁵⁶ “ข้อเรียกร้องเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ,” สัปดาห์วิจารณ์, 38,46 (3-9 พฤษภาคม 2535), หน้า 5.

1. แยกสภานิติบัญญัติออกจากฝ่ายบริหาร โดยรัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภานิติบัญญัติในขณะเดียวกันมิได้ (จุดประสงค์ก็เพื่อให้มีการถ่วงดุลอำนาจที่เหมาะสม ไม่ปะปนกันก้าวก่ายหรือแอบแฝงซึ่งกันและกัน โดยการแยกอำนาจของฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการออกจากกันโดยเด็ดขาดและชัดเจน)

2. คณะรัฐบาลต้องมาจากการเลือกตั้งโดยพรรคการเมืองเป็นผู้เสนอคณะรัฐมนตรีที่เหมาะสมเพื่อให้ประชาชนเลือกตั้งโดยตรง (จุดประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นเจ้าของในรัฐบาลของตนจนเกิดเป็นรัฐบาลของประชาชน อันจะทำให้รัฐบาลมีความมั่นคงจนสามารถพัฒนาบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพในที่สุด)

3. ให้มีองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติงานที่อาจมีขอบของบุคคลที่ทำหน้าที่ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และข้าราชการการเมือง และตลอดจนมีอำนาจควบคุมความประพฤติและลงโทษบุคคลดังกล่าวได้ตามกรณี (จุดประสงค์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และเกิดความรวดเร็วในการดำเนินคดี และเป็นหลักประกันในความซื่อสัตย์สุจริตแก่บุคคลที่เข้ามาทำงานรับใช้ประเทศชาติ อันจะทำให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจและรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติได้ในที่สุด)

4. ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยระบบ "หนึ่งคนต่อหนึ่งเสียง" (one man one vote) (จุดประสงค์เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในการใช้สิทธิและเสรีภาพและเกิดความเสมอภาคตามความเป็นจริงในทุกจังหวัดและทุกเขตเลือกตั้ง)

5. ให้มีวุฒิสมาชิกที่มาจาก การเลือกตั้งโดยประชาชนในแต่ละจังหวัด จังหวัดละ 2 ที่นั่ง โดยเท่าเทียมกันทุกจังหวัด ส่วนจำนวนที่เหลืออาจดำเนินการแต่งตั้งได้ตามความเหมาะสม (จุดประสงค์เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบ โดยให้ประชาชนมีโอกาสถ่วงดุลและเข้าร่วมในทางการเมืองให้มากที่สุดจนกระจายการปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนอย่างทั่วถึง รวมทั้งป้องกันมิให้บุคคลใดหรือฝ่ายใดมีอำนาจ หรืออิทธิพลในการแต่งตั้งวุฒิสมาชิกแต่เพียง ¼ ปีเดียว)

6. ให้ประชาชนมีสิทธิออกเสียงแสดงประชามติในกรณีหรือประเด็นทางเลือกหรือความขัดแย้งที่สำคัญๆ ที่เป็นผลได้ผลเสียของประเทศชาติได้ (จุดประสงค์เพื่อให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศมีโอกาสตัดสินใจและทบทวนแนวทางเลือกของตนได้ตามความเหมาะสม อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการร่วมรับผิดชอบประเทศชาติตามวิถีทางประชาธิปไตย และป้องกันมิให้มีบุคคลใดหรือคณะใดใช้อำนาจอัตรายประชาธิปไตยโดยแอบอ้างว่าทำเพื่อบ้านเมืองหรือเพื่อประชาชนอีกต่อไป)

แต่การแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่ได้ไปสู่จุดมุ่งหมายที่ฝ่ายรัฐบาลได้รับปากไว้จึงทำให้มีการประชุมกันอย่างรุนแรงมากขึ้น มีการปะทะกันระหว่างกลุ่มของประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างรุนแรงถึงกับมีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งในวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 เวลา 20.10 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พลเอกเปรม

ตินสุลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ อัญเชิญกระแสพระราชดำรัสให้พลเอกสุจินดา คราประยูร และพลตรีจำลอง ศรีเมืองเข้าเฝ้าและมีกระแสพระราชดำรัสให้หันหน้าเข้าหากันเพื่อยุติความรุนแรงต่างๆที่เกิดขึ้น วันที่ 24 พฤษภาคม 2535 พลเอกสุจินดา คราประยูร จึงได้ออกแถลงการณ์ทางโทรทัศน์ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นอันสิ้นสุดรัฐบาลที่มีอายุ 48 วัน และต่อมาวันที่ 25 พฤษภาคม 2535 ก็มีการประชุมรัฐสภาเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ปรากฏว่ารัฐสภามีมติอย่างท่วมท้นให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญใน 4 ประเด็นดังกล่าวจากการเรียกร้องของฝ่ายค้านจนเสร็จสิ้นวาระที่ 3 ในวันที่ 10 มิถุนายน 2535⁵⁷

หลังจากพลเอกสุจินดา ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาฯในขณะนั้นได้เสนอชื่อนายอานันท์ ปันยารชุน ทูลเกล้าฯเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยโปรดเกล้าฯแต่งตั้งเป็น นายกรัฐมนตรีรักษาการอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2535 เพื่อเตรียมการในการจัดการเลือกตั้งเพื่อให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย

สาเหตุที่การทำรัฐประหารจนไปสู่การขึ้นอำนาจของพลเอกสุจินดา คราประยูรไม่ราบรื่นนั้น ลิขิต ชีวะเวส⁵⁸ ได้วิเคราะห์ว่ามีตัวแปรต่างๆซึ่งทำให้การรักษาอำนาจนี้ต้องประสบกับความล้มเหลว คือ

1. แนวโน้มของโลกปัจจุบันคือการมีระบบการเมืองแบบเปิด และการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสแห่งประชาธิปไตยดังกล่าวแผ่ไปทั่วโลก แม้กระทั่งสหภาพโซเวียตก็หนีไม่พ้น กระแสดังกล่าว การปฏิบัติการพฤษภาทมิฬจึงเป็นการทวนกระแสโลก

2. ความตื่นตัวของประชาชนในทางการเมืองเกิดขึ้นอย่างมาก เนื่องจากการแปรเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ การศึกษา สื่อมวลชน เทคโนโลยี การสื่อสาร เห็นได้ชัดจากผู้เข้าร่วมประท้วงเป็นคนชั้นกลางจำนวนมาก มีโทรศัพท์มือถือ ขับริยยนต์ส่วนตัวมา และจำนวนหนึ่งเป็นผู้ผ่านเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มาแล้ว

3. เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 16 ตุลาคม 2519 เป็นประวัติศาสตร์ที่คอยกระตุ้นความทรงจำถึงการต่อสู้และการเสียสละชีวิตและเลือดเนื้อวิญญูณของเสรีชนดังกล่าวมีการสืบทอดมาโดยความทรงจำ การศึกษา และการปลูกเร้า

4. เศรษฐกิจไทยไม่ใช่เกษตรเป็นหลักอีกต่อไป แต่เป็นเศรษฐกิจแบบผสม ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการเมืองจึงมีสูง การใช้อำนาจเผด็จการแบบสังคมนิยมจึงไร้ผล

5. เทคโนโลยีการสื่อสารทำให้การปฏิบัติการของผู้มีอำนาจไม่สามารถที่จะปิดข่าวหรือบิดเบือนข่าวสารได้ จึงทำให้ประชาชนและคู่ต่อสู้ถึงเหตุการณ์ต่างๆได้อย่างรวดเร็ว

⁵⁷ ศิวบูรณ์ เชาว์ศิลป์, ความขัดแย้งในรัฐบาลชวน หลีกภัย, หน้า 43-44.

⁵⁸ ลิขิต ชีวะเวส, "พฤษภาวิปโยค," มติชน (9 มิถุนายน 2535) : 9.

6. การต่อต้านนายกรัฐมนตรีเกิดจากการที่นายกรัฐมนตรีผิดคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้แก่ประชาชน ตอนที่เรียกร้องให้มีการแก้รัฐธรรมนูญว่าจะไม่รับตำแหน่งทางการเมือง แต่ก็มาเสียคำพูดเท่ากับเป็นการหลอกลวงประชาชน นอกจากนั้นท่าทีที่แข็งกร้าวและเชื่อมั่นในอำนาจยิ่งเป็นการยั่วยั้งขึ้น

7. การประเมินพลังประชาชนต่ำและเข้าใจว่าเป็นมวลชนจัดตั้งของฝ่ายตรงกันข้าม แต่เพียงอย่างเดียว จึงคาดว่าถ้ามีการกวาดล้างด้วยกำลัง ประชาชนผู้ประท้วงจะแตกกระเจิง เพราะความรักตัวกลัวตาย แต่ตรงกันข้ามเพราะมวลชนส่วนใหญ่เป็นมวลชนจากชนชั้นกลางที่มาเรียกร้องประชาธิปไตย

8. การตระบัดสัตย์โดยอ้างว่า "เสียสัตย์เพื่อชาติ" ทำให้คำพูดทุกคำพูดของท่านนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลเสื่อมลงของรัฐบาล ชาติความน่าเชื่อถือ ไม่มีใครเชื่อถืออีกต่อไป

9. ความเชื่อแบบเก่าที่ว่า อำนาจบริสุทธิ์หรืออำนาจดิบสามารถสยบได้ทุกอย่างเป็นความเชื่อที่ล้าสมัย ไม่ทันต่อเหตุการณ์โลก เป็นนุฎิภาวะของคนรุ่นเก่าที่ไม่ได้ติดตามการแปรเปลี่ยนของโลก ทำให้มองภาพผิด ตีความข้อมูลผิด ผลสุดท้ายคือทำลายตัวเอง

4. บทบาทของชน หลีกภัยในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

ในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬนั้นพรรคการเมืองฝ่ายค้านต่างๆในขณะนั้น ไม่ว่าจะ เป็นพรรคความหวังใหม่, พรรคพลังธรรม, พรรคเอกภาพ, และพรรคประชาธิปัตย์ก็ได้แสดงบทบาทต่างๆกันไปในทางการเมืองในขณะนั้น แต่กรณีของพรรคประชาธิปัตย์นั้น ชวน หลีกภัยในฐานะหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้พูดถึงบทบาทของตนเองและพรรคประชาธิปัตย์ในขณะนั้น เป็น 2 ช่วง ช่วงแรกวันที่ 4-11 พฤษภาคม 2535 และช่วงที่สองคือวันที่ 17-21 พฤษภาคม 2535 ซึ่งสรุปได้ดังนี้⁵⁹

ช่วงแรก

-วันที่ 4 พฤษภาคม 2535 มีการปราศรัยที่สนามหลวง พรรคพลังธรรมปราศรัย หลังสุด โดยพลตรีจำลอง ศรีเมืองประกาศอดอาหารจนตายโดยมีเงื่อนไขให้พลเอกสุจินดาลาออกจากนายกรัฐมนตรี ซึ่งการกระทำครั้งนี้ได้ทำให้นายชวนได้แสดงความเป็นห่วงมากเพราะไม่อยากสูญเสียคนดีไป

-วันที่ 5 พฤษภาคม 2535 มีการประกาศว่าพรรคฝ่ายค้านจะไม่เข้าร่วมประชุมกับฝ่ายรัฐบาล แต่ก่อนหน้านั้นพลอากาศเอกเกษร โจนนิตได้ออกมาให้สัมภาษณ์ว่าพรรคฝ่ายค้านเล่นนอกกติกา เล่นนอกสภาไม่ปฏิบัติหน้าที่ของผู้แทนราษฎร ซึ่งชวนได้คัดค้านความคิดนี้และ

⁵⁹ เรืองศักดิ์ กำร, ชีวประวัติชวน หลีกภัย : จากสามัญชนสู่นายกรัฐมนตรีคนที่ 20.

เสนอให้ฝ่ายค้านเข้าร่วมประชุมเพื่อที่จะได้ไม่เป็นไปตามที่พลอากาศเอกเกษร พุด ซึ่งพรรคฝ่ายค้านอื่น ๆ เห็นด้วยจึงได้ร่วมเข้าประชุมในวันนี้และได้มีการแถลงนโยบายจนเสร็จการประชุมจึงได้มีการพูดถึงพลตรีจำลองที่อดอาหารที่อาจจะตายได้ กับพลเอกสุจินดาที่ไม่ยอมลาออกจากนายกรัฐมนตรี ชวนจึงได้เสนอทางออกโดยให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะประเด็นให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง ซึ่งวิธีนี้จะทำให้ทุกฝ่ายไม่เสียหน้าคือพลเอกสุจินดาก็ออกไปตามกฎหมายพลตรีจำลองก็ไม่ต้องอดอาหาร ซึ่งพรรคฝ่ายค้านส่วนใหญ่เห็นด้วย

-วันที่ 6 พฤษภาคม 2535 ชวนได้ไปเจรจากับรองนายกรัฐมนตรี มีชัย ฤชุพันธุ์ โดยยื่นข้อเสนอสองเรื่องคืออย่าทำอะไรกับพลตรีจำลอง ศรีเมือง อย่าจับกุมหรือทำรุนแรงกับผู้ประท้วง และให้นำความคิดเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญไปเจรจากับรัฐบาล

-วันที่ 7 พฤษภาคม 2535 มีการประชุมรัฐสภาขึ้น แต่มีปัญหาเมื่อนายกรัฐมนตรีพลเอกสุจินดาไม่สามารถตอบข้อซักถามด้วยเหตุผลที่พรรคฝ่ายค้านจะรับได้ จึงเกิดความวุ่นวายขึ้นทำให้ประธานรัฐสภาต้องสั่งปิดการประชุม หลังจากนั้นชวนได้ไปพบกับปลัดกระทรวงสาธารณสุขคือนายแพทย์สมศักดิ์ เพื่อถามความเห็นทางการแพทย์กับการอดอาหารของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ตอนค่ำมีหนังสือถามถึงความคิดเห็นหัวหน้าพรรคทุกคนว่ามีนักวิชาการเสนอความเห็นทูลเกล้าฯถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขอให้ยุบสภา แต่พรรคประชาธิปไตยไม่เห็นด้วยกับการยุบสภา เพราะไม่ใช่เกิดจากความผิดของผู้แทนราษฎร แต่เห็นว่าควรแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เพราะชวนให้ความเห็นว่าการยุบสภาไม่ได้ทำให้พลเอกสุจินดาลาออกเป็นแต่เพียงรัฐบาลพ้นจากฐานะ แต่พลเอกสุจินดาจะรักษาการต่อไปจนกว่าจะมีนายกรัฐมนตรีหรือรัฐบาลใหม่

-วันที่ 8 พฤษภาคม 2535 ในช่วงนี้ชวนกล่าวว่าไม่มีเหตุการณ์อะไรพิเศษ มีเพียงการติดต่อกับพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ ซึ่งชวนได้ให้พลตรีสนั่นไปเยี่ยมพลตรีจำลองด้วย และในตอนค่ำ พลเอกสุจินดา คราประยูรหัวหน้าพรรครัฐบาล 5 พรรค ได้ออกมาแถลงการณ์ทางโทรทัศน์

-วันที่ 9 พฤษภาคม 2535 พลตรีจำลองประกาศยกเลิกการอดอาหาร ทำให้อำนาจต่อรองของพรรคฝ่ายค้านเริ่มอ่อนลง พรรคฝ่ายค้านมีการประชุมที่ภัตตาคารศรแดง พรรคประชาธิปไตยมีประมาณเกือบ 10 คน โดยมติของที่ประชุมให้พูดสลายมือกับประชาชน โดยชวนหลีกเลี่ยงได้เป็นผู้หนึ่งในการพูดให้สลายมือ แต่ไม่สามารถสลายมือได้ทั้งหมด

-วันที่ 10-11 พฤษภาคม 2535 คืนวันนี้เหตุการณ์จบสิ้นโดยเรียบร้อยโดยรัฐบาลได้แก้ปัญหาด้วยความสุขุมไม่เสียเลือดเนื้อ

ช่วงที่สอง

ก่อนหน้าช่วงนี้มีความคิดในการก่อตั้งสมัชชาประชาธิปไตยขึ้นในวันที่ 12 และตั้งขึ้นในวันที่ 14 พฤษภาคม 2535 มีการรวบรวมพรรคการเมืองเข้าประชุม พรรคประชาธิปไตยได้

ส่งอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับองอาจไปร่วมประชุม ที่ประชุมมีความคิดในการไม่ให้พรรคการเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธเพื่อไม่ให้ภาพองค์กรถูกแทรกแซงจากพรรคการเมือง ดังนั้นพรรคฝ่ายค้านต่างๆจึงอยู่ในฐานะผู้ร่วมมือเท่านั้น

-วันที่ 17 พฤษภาคม 2535 สัมพันธประชาธิปไตยได้เชิญพรรคการเมืองเข้าไปปราศรัยร่วม แต่ก่อนหน้านี้ชวน หลีกภัยไม่ได้ไปแต่ได้ให้คนอื่นไปทำให้พรรคประชาธิปัตย์ในช่วงนี้ถูกมองว่าถอนตัวแล้ว การปราศรัยในวันนี้มีรองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ บุญญิติ บรรทัดฐาน, หัวหน้าพรรคพลังธรรมพลตรีจำลอง ศรีเมือง และตัวแทนสัมพันธประชาธิปไตย และมีการนำประชาชนออกไปที่ท่าเนียบรัฐบาล แต่ถูกสกัดที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เหตุการณ์เริ่มไม่ดีขึ้น

-วันที่ 18 พฤษภาคม 2535 เป็นต้นไปชวน หลีกภัยได้มีการติดต่อกับศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เพื่อหาทางเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชวนจึงแจ้งไปยังพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีเมื่อให้ช่วยกราบบังคมทูลเพื่อให้ยุติการเผชิญหน้า ในคืนนั้นพรรคฝ่ายค้านทั้ง 4 พรรคได้ร่วมกันประชุมเพื่อแถลงการณ์ร่วมกันให้รัฐบาลระงับยับยั้งการใช้ความรุนแรง แต่ในคืนนั้นมีผู้เสียชีวิต 40 กว่าคน มีผู้สูญหาย 200 กว่าคน

จะเห็นได้ว่า บทบาทของ ชวน หลีกภัย และพรรคประชาธิปัตย์นั้นจะดำเนินการไปในทางประนีประนอม ซึ่งเป็นไปตามหลักการทางรัฐสภาคือการเล่นการเมืองไปตามกติกาของรูปแบบของรัฐสภาที่ไม่นิยมใช้ความรุนแรง

5. การเลือกตั้งครั้งแรกหลังพฤษภาทมิฬ

หลังจากพลเอกสุจินดา คราประยูรลาออกจากนายกรัฐมนตรีในวันที่ 24 พฤษภาคม 2435 รวมระยะเวลาดำรงตำแหน่งได้ 1 เดือน 17 วัน และแต่งตั้งนายอานันท์เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในวันที่ 10 มิถุนายน 2535 ซึ่งนายอานันท์ได้ให้สัมภาษณ์ว่า "ประเทศชาติในขณะนี้ไม่ได้ถดถอยเฉพาะเศรษฐกิจอย่างเดียว ขวัญกำลังใจของคนไทยหมดไปแล้ว ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องประสานผลประโยชน์ของทุกฝ่ายเพราะขณะนี้สภาพจิตใจคนไทยอยู่ในสภาพของความหวาดระแวง เกรงกลัว ตระหนกตกใจ...ทำอย่างไรจึงจะเรียกสติกลับมา ผมแน่ใจว่าถ้าเราเรียกสติกลับมาและใช้หลักการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ให้แนวทางไว้ว่าต้องพยายามคลี่คลายปัญหาการเผชิญหน้าโดยใช้หลักสันติวิธีให้สังคมไทยกลับเข้าสู่สภาพความสามัคคีและอยู่ในสภาพที่พูดจากันได้ คลี่คลายปัญหาร่วมกัน"⁶⁰

ดังนั้นนายอานันท์ ปันยารชุนจึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งอีกครั้งในวันที่ 13 กันยายน 2535 การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่ถือได้ว่ามีบรรยากาศต่อสู้ที่เข้มข้นเป็นอย่างมาก

⁶⁰ เสรี กลิ่นจันทร์, "รัฐบาลสมานฉันท์/คืนอำนาจกลับที่เก่า," สยามรัฐ (14 มิถุนายน 2535) : 3.

ระหว่างฝ่าย "เทพ" อันประกอบด้วยพรรคความหวังใหม่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคพลังธรรม พรรคเอกภาพ ส่วนฝ่าย "มาร" ประกอบด้วย พรรคที่เคยให้การสนับสนุน พล.อ.สุจินดา เป็นนายกรัฐมนตรี อย่างไรก็ตามผลปรากฏว่ากลุ่มพรรคการเมืองฝ่ายเทพสามารถผ่านเข้ามาได้⁶¹ ซึ่งผลการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคประชาธิปัตย์ได้เสียงข้างมาก ทำให้ชวน หลีกภัยหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีพรรคร่วมรัฐบาล และพรรคฝ่ายค้านดังนี้

ตารางที่ 3.7 การจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้งวันที่ 13 กันยายน 2535⁶²

พรรคร่วมรัฐบาล		พรรคฝ่ายค้าน	
ประชาธิปัตย์	79	ชาติไทย	77
ความหวังใหม่	51	ชาติพัฒนา	60
พลังธรรม	47	เสรีธรรม	8
กิจสังคม	22	ประชากรไทย	3
เอกภาพ	8	ราษฎร	1
		มวลชน	4
รวม	207	รวม	194

ในการขึ้นสู่อำนาจในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น รั้งสรรค์ ธนะพรพันธุ์⁶³ ได้ทำการวิเคราะห์คุณสมบัติของ นายชวน หลีกภัยไว้ 3 ประการคือ

1. นายชวน หลีกภัยเป็นนายกรัฐมนตรีไทยคนแรกที่ไม่เคยมีประวัติการรับราชการ นายกรัฐมนตรีก่อนหน้านี้ล้วนแล้วแต่เคยมีประวัติการรับราชการมาแล้วทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นนายพจน์ สารสิน ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีบางคนยังคงมีสถานะเป็นข้าราชการในขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยดังเช่น

⁶¹ "2535 ปีแห่งความบอบช้ำทเรียนและความทรงจำ," สยามรัฐ (1 มกราคม 2536) : 2.

⁶² อมร รักษาสัตย์ และวิรัช เจียรบุญ, รายงานการวิจัยเรื่อง เสถียรภาพ ประสิทธิภาพ และความรับผิดชอบของรัฐบาลจากการเลือกตั้งระหว่าง พ.ศ.2531-2540, 2540, หน้า 7.

⁶³ การวิเคราะห์ครั้งนี้เป็นการมองเชิงเปรียบเทียบระหว่างนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีนอกกระแสหลัก กับนายกรัฐมนตรีคนอื่นๆที่ผ่านมา จึงทำให้มองเห็นถึงความแตกต่างได้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นภูมิหลัง หรือการศึกษา ดูเพิ่มเติมใน รั้งสรรค์ ธนะพรพันธุ์, เศรษฐกิจการเมืองยุครัฐบาลชวน หลีกภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2535), หน้า 17-20.

จอมพล ป.พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร ระบบราชการผูกขาดการผลิตนายกรัฐมนตรี 19 คนแรก การผูกขาดนี้เริ่มถูกสลายโดยนายชวน หลีกภัย

2. นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีที่ผ่านการเลือกตั้งจากประชาชน แม้จะเป็นการเลือกตั้งโดยทางอ้อมก็ตาม ก่อนหน้านี้นายกรัฐมนตรีเพียง 6 คนที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ผู้ที่ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีส่วนใหญ่มิได้เป็น ส.ส. นายชวน หลีกภัย นับเป็น ส.ส.คนที่ 7 ที่มีโอกาสดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อจากนายปรีดี พนมยงค์(ส.ส.อยุธยา 2489) พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์(ส.ส.อยุธยา 2489) จอมพล ป.พิบูลสงคราม(ส.ส.พระนคร 2500)ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช(ส.ส.กรุงเทพฯ 2518) ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช(ส.ส.กรุงเทพฯ 2518) และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ(ส.ส.นครราชสีมา 2531)

3. นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีคนเดียวที่ไม่เคยมีประวัติการศึกษาในต่างประเทศ พลเรือนที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจำนวน 10 คน ล้วนแล้วแต่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ ส่วนทหารที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจำนวน 9 คน ก็ล้วนแล้วแต่เคยผ่านหลักสูตรการศึกษาหรือการฝึกอบรมทางด้านทหารจากต่างประเทศทั้งสิ้น

ส่วนเกลือม เศวตะดุล⁶⁴ ได้วิเคราะห์ที่พรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้งนำมาในครั้งนี้คือ

1. พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคหนึ่งในจำนวน 4 พรรคพันธมิตร ซึ่งมีนายชวน หลีกภัยเป็นผู้นำได้แสดงจุดยืนทางการเมือง ซึ่งแสดงออกทางพฤติกรรมและพฤติกรรมต่อสาธารณชนให้ประชาชนในสังคมมองเห็นและรับทราบว่าพรรคประชาธิปัตย์มีจุดยืนทางการเมืองของตนที่ชัดเจน คือประสานประโยชน์ของทุกชนชั้นทุกกลุ่มผลประโยชน์ ยึดถือหลักการที่เป็นจริงบนพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมที่มีเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีและทุนนิยมผูกขาดยังดำรงอยู่ในสังคมไทยที่เต็มไปด้วยการใช้อำนาจอิทธิพลนอกระบบตั้งแต่ท้องถิ่นถึงเมืองหลวงมากมาย ข้าราชการยังทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ตลอดทั้งประชาชนผู้ยากไร้ในชาติประมาณ 30 ล้านคน ยังไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้เท่าที่ควร

2. พรรคประชาธิปัตย์มีแนวนโยบายนำเสนอต่อประชาชนให้รับทราบและเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาและได้รับความเชื่อถือจากประชาชนแต่ละสาขาอาชีพแต่ละฐานะ มีความเชื่อมั่นว่าจะแก้ไขปัญหาต่างๆได้ และไม่ได้รับความกระทบกระเทือนทางสถานภาพของตน ผลประโยชน์จะไม่สูญเสีย ดำรงอยู่และพัฒนาไปบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องได้

3. ประชาชนจำนวนมากไม่ต้องการให้ขยายความขัดแย้งที่ดูเหมือนเผชิญหน้ากันอยู่ระหว่างคน 2 กลุ่มคือ ประชาชนที่รักประชาธิปไตย ที่สนับสนุนกลุ่ม 4 พรรคการเมือง 165

⁶⁴ เกลือม เศวตะดุล, ความจริงของนายชวน : นายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ของเมืองไทย, หน้า 15-16.

เสียง กับกลุ่ม 5พรรค 195 เสียงซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลสนับสนุนพล.อ.สุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นปฐมเหตุทำให้เกิดมีเหตุการณ์พฤษภาทมิฬให้ยุติลง และไว้วางใจให้ประชาธิปไตยซึ่งนำโดยนายชวน หลีกภัยเป็นผู้แก้ไขปัญหาหลังเลือกตั้ง

4. คำขวัญหรือสโลว์แกนของพรรคที่นำเสนอต่อประชาชนว่า "13 กันยาเลือกประชาธิปไตยทั้งหมดเกียรติยศเกรียงไกรหนุน ชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี" ได้รับการยอมรับจากประชาชนผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งทั้งชาวภาคใต้และชาวภาคอื่นๆ ซึ่งได้บรรจุเป้าหมายแห่งชัยชนะ

สรุป

การดำเนินการของพรรคประชาธิปัตย์กว่าจะมาถึงวันนี้ได้ผ่านมรสุมทางการเมืองมาด้วยระยะเวลาอันนานซึ่งถือได้ว่าเป็นพรรคการเมืองที่มีอายุการก่อตั้งยาวนานที่สุดในประเทศไทยโดยมีผู้นำพรรคถึงสามคนที่ได้ก้าวไปสู่ตำแหน่งสูงสุดของประเทศคือตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือ นายควง อภัยวงศ์, ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และชวน หลีกภัย นอกจากนี้พรรคประชาธิปัตย์ยังมี ส.ส.เข้ามามีบทบาททางการเมืองทุกสมัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะกรณีของชวน หลีกภัย นั้น ได้เข้าสู่ทางการเมืองโดยสังกัดกับพรรคประชาธิปัตย์มาโดยตลอด และจากบุคลิกเฉพาะตัวทำให้ได้รับการสนับสนุนจากชาวตรังจนได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 จนถึงปัจจุบัน ทำให้ ชวนได้เดินอยู่บนเส้นทางการเมืองกับตำแหน่งต่างๆอันยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นรัฐมนตรีประจำกระทรวงต่างๆ, หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ จนกระทั่งถึงวิกฤติการณ์ในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬบทบาทของชวน หลีกภัยได้ทำให้เหตุการณ์ต่างๆหลังจากช่วงนั้นผลักดันให้ก้าวไปสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศในที่สุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย